Тринадцята казка
Діана Сеттерфілд

Маргарет Лі працює в батьковій книжковій крамниці й із задоволенням читає старовинні та рідкісні книжки. Якось вона натрапляє на книжку відомої письменниці Віди Вінтер «Тринадцять казок про чудесні перетворення і розпач», у якій насправді лише дванадцять оповідей. Тоді ж вона дістає пропозицію від знаної вигадниці записати правдиву історію її життя.

Допитливій та кмітливій Маргарет доведеться не лише розгадати загадку «тринадцятої казки», а й зустрітися зі своєю сестрою-близнючкою… яка померла під час народження.

Діана Сеттерфілд

Тринадцята казка

© Diane Setterfield, 2006

© Hemiro Ltd., видання українською мовою, 2007, 2016

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2007, 2016

Висловлюю вдячність Джо Енсонові, Мартінові Бедфорду, Емілі Бестер, Полі Кейтлі, Росові й Колін Кейтлі, Джимові Крейсу, Пені Долану, Маріанні Доуні, Менді Франклін, Анні та Натанові Франклінам, Вів'ен Грін, Дугласові Гару, Джені Джейкобс, Кароліні ле Маршаль, Поліні та Джеффрі Сеттерфілдам, Крістіні Шінглер, Джанет і Віл Вітол, Джонові Вілісу та Джейн Вуд.

Особлива вдячність Овену Стейлі, який активно сприяв написанню цієї книжки від самого її початку, а також Пітерові Вітолу, якому «Тринадцята казка» завдячує своєю назвою та ще багато чим.

Тринадцята казка

Присвячую цю книжку пам'яті

Айви Дорі,

Фреда Гарольда Морісса,

Коріни Етель,

Амброса Чарльза Сеттерфілда

Усі діти міфологізують свое народження. Це – іхня спільна риса. Хочете когось пізнати? Пізнати його розум, серце і душу? Тоді поцікавтеся, де і як він народився. І ви не почуете правди у відповідь. Натомість почуете вигадку. Та хіба е щось більш промовисте і правдиве, аніж вигадка?..

Віда Вінтер

Початок

Лист

Був листопад. Коли я звернула у проізд Лондрес, вже стемніло, хоча година була ще не пізня. Батько, скінчивши свій робочий день, вимкнув світло у крамниці, але над сходами до квартири залишив увімкненим – щоб я не поверталася додому навпомацки. Крізь шибу у дверному віконці це світло падало на мокрий тротуар біло-блідим прямокутником, зі стандартний письмовий аркуш завбільшки. Саме стоячи на цьому прямокутнику і збираючись повернути ключ у замку, я й помітила вперше той лист – іще один біло-блідий прямокутник, що лежав на п’ятій сходинці знизу, де його просто неможливо було прогледіти.

Замкнувши двері, я поклала ключ від крамниці на звичне місце – за книжкою Бейлі «Новітні принципи геометріі». Бідолаха Бейлі! Упродовж тридцяти років ніхто так і не виявив бажання придбати цей товстелезний сірий фоліант. Інколи мене бере цікавість: як же його автор почувається в ролі сторожа ключів від крамниці? Ні, зовсім не такою уявляв пан Бейлі долю свого шедевра, на створення якого пішло аж двадцять років!

Отже – лист. До мене. Що не кажи, а таке не щодня трапляється. На конверті з цупкими краями, напханому туго згорнутими аркушами, було зазначено адресу – але таким нерозбірливим письмом, що поштар явно мусив чимало потрудитися над його прочитанням. Спочатку почерк видався мені химерним – із надзвичайно ретельно, красиво виписаними великими літерами та всілякими завитками, – та все ж я не могла позбутися враження, що автор листа – дитина. Слова ніби нашкрябано невмілою рукою: через нерівномірний натиск вони то ледь виднілися, то, навпаки, здавалися вдавленими в папір. Літери мого імені не створювали відчуття цілісності, бо кожну з них виведено окремо: МАРГАРЕТ ЛІ. Невже написання імені та прізвища – справа настільки незвична для дивного дописувача?.. Але жодних дітей серед моіх знайомих не було… Мені спало на думку: таке письмо бувае в калік.

У мене виникло дивне відчуття. Учора чи позавчора, коли я тихо, нікому не заважаючи, займалася своїми справами, якась невідома особа – хтось чужий – не полінувався позначити мое ім’я на цьому конверті. У чиї ж думки я увійшла, сама того не підозрюючи?

Так і не знявши пальта й капелюха, я всілася на сходинку, щоб прочитати листа. (Я ніколи не читаю, не пересвідчившись спершу в надійності та безпечності свого положення. Так у мене ведеться із семирічного віку: тоді я якось, сидячи на високій стіні й читаючи повість «Малюки, що живуть у воді», настільки захопилася розповіддю про підводне життя, що мимоволі розслабилася й утратила контроль над своїм тілом; але замість води, яка так виразно уявлялася мені довкола, мене зустріла тверда земля, і я втратила свідомість. У мене на чолі, під чубчиком, і досі можна намацати шрам. Тож інколи читання бувае шкідливим для здоров’я.)

Я розкрила конверт і витягла з нього шість аркушів, списаних однаковим старанним почерком. Завдяки досвідові, набутому на роботі, я вправно читаю рукописи. Жодного особливого секрету тут немае. Усе, що для цього необхідно, – це терплячість та практичні навички, а ще – бажання розвивати інтуіцію. Коли маеш справу з рукописом, вигорілим на сонці, пошкодженим водою, вогнем або просто плином років, очі мають приглядатися не лише до форми літер, а й до інших характерних для письма ознак, як-от: ретельність написання, натиск ручки на папір, розриви та інтервали в потоці слів… Треба розслабитись. Ні про що не думати. Аж поки ваша уява не зробить вас одночасно і пером, що ширяе над пергаментом, і самим пергаментом, поверхню якого приемно лоскоче дотик чорнила. Ось тоді ви спроможетеся прочитати рукопис, проникнути в наміри письменника, у його думки, його вагання, його прагнення; тоді ви збагнете той сенс, що його він вклав у написані рядки. Ви зможете побачити все так чітко і ясно, наче ви – сама свічка, що освітлювала папір, коли його торкалося легкокриле перо.

Цей лист виявився зовсім не таким важким для прочитання, як деякі інші. Незрозумілі знаки поволі перетворювалися на літери, літери складалися у слова, а слова – у речення.

І ось що я прочитала:

Одного разу я давала інтерв’ю для «Бенбері Геральд» – здаеться, років сорок тому. До речі, треба буде знайти те інтерв’ю – для біографії… І дивного ж парубійка прислали вони до мене! Це був іще зовсім юний хлопчик, уже по-чоловічому високий, але незграбний, як цуценя. Костюм – вочевидь, новий – сидів на ньому кепсько; це огидне брунатне вбрання явно призначалося для чоловіка набагато старшого. Комір, крій, тканина – все було не так. Такий витвір кравецького мистецтва могла купити хіба що мати синові на його першу після школи роботу, сподіваючись, що ii дитина з часом так-сяк «вросте» у костюм. Але зазвичай хлопчаки, розлучаючись зі шкільною формою, не розлучаються з отроцтвом.

У його поведінці було щось незвичне: якась дивна настирливість, якась знервованість… Не встигла я на нього глянути, як у мене промайнула думка: «Цікаво, а йому чого від мене треба?»

Нічого не маю проти людей, які люблять правду. Незважаючи на те, що співрозмовники вони найнудніші. Але я терплю їх лише доти, доки вони не починають кепкувати з чийогось уміння розповідати вигадані історії. Ось тоді мій терпець уривається. Та коли вони мене не чіпають, то не чіпаю їх і я.

Мене дратують не правдолюбці, а сама правда. На відміну від вигадки – яку втіху, яку допомогу у скрутну хвилину може надати правда? Яка користь із правди, коли посеред ночі у димарі ведмедем реве вітер? Коли блискавка відбивае химерні тіні на стіні у спальні, а дощ стукае у вікно своїми довгими пальцями? Жодної! Коли ви клякнете від страху і холоду у своему ліжку, не ждіть, що худюча кістлява правда примчить вам на допомогу. Вам потрібен м'який комфорт вигадки і фантазії. Заспокійлива, заколислива надійність брехні.

Певна річ, деякі письменники не люблять давати інтерв'ю, це їх злить і дратуе. «Знову ті самі обридлі запитання!» – скаржаться майстри пера. А на що вони розраховують? Репортери – це роботяги. Ставити запитання – іхній обов'язок. Головне – ми, письменники. Ми ж не повинні давати одні й ті самі відповіді лише через те, що нам ставлять одні й ті самі запитання! Треба вигадувати нові відповіді, щоразу нові – адже саме фантазією ми й заробляемо собі на життя. Тому я й даю десятки інтерв'ю на рік. За свое життя я дала іх уже сотні. Бо ніколи не вважала, що талант розквітае лише тоді, коли його ховають подалі від людей за сімома замками. Мій талант не настільки кволий, щоб зів'янути зі страху у грубих та брудних руках газетярів.

Колись давно, ще на початку моеі кар'ери, репортери намагалися захопити мене зненацька, щоби витягти якомога більше інформації. Вони десь там порпалися, про щось там рознюхували, а потім приходили до мене з маленьким, схованим у кишені шматочком правди, щоб у слушний момент видобути з мене решту. Вони чекали моменту, коли я розгублюся і від несподіванки розкажу ім щось сенсаційне. Тож мені доводилося бути дуже обережною. Потихеньку підштовхувати інтерв'юерів у потрібному мені напрямкові, поволі, непомітно, своею власною «наживкою» принаджуючи іх, наче хижу рибину, до історії привабливішої за ту, яка була у них на прикметі. Це заняття потребувало витонченої майстерності.

Очі спраглих інформації репортерів загорялися, міцна хватка, якою вони тримали отой маленький шматочок правди, слабла, аж поки він зовсім не вислизав у них із рук і не падав додолу, геть забутий і вже непотрібний. Цей прийом спрацьовував завжди, бо захоплива оповідь завжди цікавіша за жалюгідний, розколотий на друзки шматочок правди.

Опісля, коли я вже була знаменитою, інтерв'ю з Відою Вінтер стало чимось на кшталт обряду посвячення в журналісти. Репортери вже приблизно знали, чого від мене чекати, і тому були б дуже розчаровані, якби ім довелося піти, так і не почувши чергової цікавої оповідки. Спочатку – традиційний перелік уже звичних запитань («А звідки ви черпаете натхнення? Чи змальовані ваші персонажі з реальних людей? Наскільки головний герой відповідае вашій власній вдачі?»); і що коротшими були моі відповіді на ці ритуальні запитання, то дужче вони подобалися репортерам. (Це вже я фантазую. Насправді – не подобалися. Нікому і жодна.) А потім наставала черга отого ласого шматочка, якого вони з нетерпінням ждали, через який

вони насправді й приходили до мене. На іхніх обличчях мимоволі з'являвся перебіжний вираз замріяного очікування. У цю мить вони нагадували мені дітлахів, готових слухати казочку перед сном. «Міс Вінтер, будь ласка, – благав кожен з них. – Розкажіть про себе».

І я розказувала – прості, безхитрісні історіі. Власне, нічого особливого в них не було. Так собі – лише дві-три канви, сплетені в гарний візерунок, тут – оригінальний лейтмотив, там – кілька прикрас-блискіток. Звичайнісінькі сюжети із самісінького дна моеі письменницькоі торбини, де я зберігала «обрізки» своеі творчості. Їх там були сотні. Шматки з романів та повістей, так і не закінчені сюжети, мертвонароджені персонажі, мальовничі пейзажі, які я не знала куди прилаштувати. Усяка всячина, що відпала при редагуванні. Щоб зробити з усього цього зв'язне оповідання, треба було лише заокруглити гострі краі, з'єднати нашвидкуруч кінці з кінцями і – гоп, усе готове. Ще одна – новітня – версія моеі біографіі.

Ущасливлені, репортери йшли від мене, стискаючи в руках записники, як ті діти, що повертаються додому з дня народження із цукерками та печивом у руках. Буде що розповісти своім онукам: «Якось зустрівся я з Відою Вінтер, і вона розповіла мені одну історію…»

Так от, прийшов, значить, до мене хлопець із «Бенбері Геральд» і каже: «Міс Вінтер, розкажіть мені правду». Ну що це за прохання, прости Господи! Журналістам доводилося вигадувати всілякі хитрощі, щоб заманити мене в пастку і змусити розповісти щось цікаве, я ці хитрощі ще за кілометр розпізнавала, а тут – таке! І сміх, і гріх. «Що ж він хоче від мене почути?» – подумала я.

А й дійсно – що? Гарне запитання. Його очі аж горіли від нетерплячки, немов у лихоманці. Може, в нього якась хвороба? Він так пильно-пильно до мене приглядався, наче чогось шукаючи. Випробовував поглядом. Я не сумнівалася: його цікавило щось конкретне.

– Розкажіть мені правду, – повторив хлопець.

Мені на мить здалося, наче в моему тілі оживає минуле. Збурилася хвилями поверхня колишнього життя; воно завирувало, заворушилося в моіх стегнах і животі, вдарило припливом у жилах, озвалося дрібними хвильками у скронях. І навіщо мені оце огидне збудження, оце непотрібне хвилювання! Ти ба – «розкажіть мені правду!»

Я замислилася над його проханням. Усіляко обдумала і зважила можливі наслідки. Цей хлопчик із блідим обличчям і палаючими очима зчинив неспокій у моій душі.

– Гаразд, – сказала я.

За годину він пішов. Мляво, якось відсторонено попрощався і вийшов, так і не озирнувшись.

Я не сказала йому правди. Хіба ж я могла? Просто розповіла йому ще одну історію. Вона, та історія, нагадувала жалюгідну, слабку і виснажену повсякчасним недоіданням людину. Не було в ній ані іскринок гумору, ані блискіток-прикрас, лише кілька сюжетних смужок тьмяного кольору, бляклих,

похапцем стулених докупи і розтріпаних по краях. Це була історія з тих, що схожі на реальне життя. Чи радше з тих, що їх люди зазвичай сприймають як реальне життя… хоча це зовсім не одне і те саме. Письменникові з моїм талантом таку історію вигадати нелегко.

Я спостерігала за хлопцем у вікно. Зморено ступаючи, він почовгав собі геть, опустивши плечі й похнюпившись. Його енергії, жвавості, запалу як і не було. Це я вбила їх. Ні, я не почувалася винною. Він мав бути обачнішим, не довірятися мені і не брати всього за щиру монету.

Більше я його не бачила.

А оте відчуття, що виникло у мене в животі, скронях та кінчиках пальців, – воно лишилося, час від часу то посилюючись, то послаблюючись – коли я згадувала про розмову з отим хлопцем-репортером, а потім забувала про неї. «Розкажіть мені правду!» – «Ні! – відказувала я. І ця уявна розмова повторювалася знову і знову. – Ні, не скажу! – Але воно, це відчуття, ніяк не заспокоювалося. Воно відволікало мою увагу. Гірше: воно ставало небезпечним. І я змушена була піти на поступку. – Гаразд, але трохи згодом».

Відчуття зітхнуло, трохи знервовано поповтузилося, але врешті-решт угамувалося. І так угамувалося, що я про нього й думати забула.

Це було так давно! Тридцять років тому? Сорок? Мабуть, більше. Час летить швидше за думку.

Але останнім часом цей хлопець знов не йде мені з голови. «Розкажіть мені правду!» І оте давно забуте химерне відчуття знову повернулося. У мене всередині щось набухає, ділиться й розмножується. Я його просто фізично відчуваю, ось воно – у мене в животі, округле, тверде, розміром із грейпфрут. Воно висмоктує повітря з легень і вгризається у кістковий мозок. Тривале приховування змінило це відчуття до невпізнанності. Із сумирної та розважливої істоти воно перетворилося на дратівливу нахабу: навідріз відмовляється вести переговори, ухиляється від дискусій, наполягає на своїх правах. Відповідь «Ні!» його вже не вдовольняє. «Розкажи мені правду! – повторює воно, як луна, за отим хлопцем, дивлячись йому услід. Потім обертається до мене, міцно хапає мене за нутрощі й погрозливо стискає їх. – Ми ж домовилися, що ти розкажеш, – чи ти забула?»

Що ж, мабуть, таки й справді настав час.

Приїздіть у понеділок. Я пришлю по Вас авто; воно забере Вас із поїзда, що прибуває о четвертій тридцять до станції Гаррогейт.

Віда Вінтер

Скільки я просиділа на східцях після того, як прочитала цього листа? Не знаю… Я була мов зачарована. Таки є магія у словах. Якщо ними маніпулюють вправні та досвідчені руки, ви перетворюєтеся на іхнього заручника. Слова обплітають вас, наче павутиння, а коли ви настільки заворожуетесь ними, що вже не в змозі поворухнутися, вони проходять крізь вашу шкіру, проникають у кров, паралізують думки, а потім беруть їх у полон. Потрапивши у ваше тіло, вони творять свое чаклунство. Коли ж я, нарешті, прийшла до тями, то

могла лише здогадуватися, що відбувалося у сутінках моеі підсвідомості. Що ж цей лист зробив зі мною?

Про Віду Вінтер я знала дуже мало. Безперечно, мені доводилося чути ті різноманітні схвальні епітети, якими зазвичай супроводжувалося іі ім'я: найпопулярніша письменниця Англіі, Діккенс нашоі доби, найзнаменитіший у світі з нині живих літераторів тощо. Згодом я знайшла ще деякі відомості, які вразили мене: протягом п'ятдесяти шести років вийшло друком п'ятдесят шість іі книжок; іх переклали сорока дев'ятьма мовами; двадцять сім разів міс Вінтер здобувала звання письменника, найчастіше запитуваного в англійських бібліотеках; за іі романами зняли дев'ятнадцять художніх фільмів. У суто статистичному плані найцікавішим було ось яке питання: «Чого було продано більше: книжок міс Вінтер чи примірників Біблії?» Складність полягае тут не стільки в підрахунку кількості проданих книжок міс Вінтер (це число вже сягнуло кількох мільйонів і надалі постійно зростае), скільки у відсутності достовірних даних стосовно Біблії: можна по-різному ставитися до слова Божого і до самого Бога, але звіти про Його видавничу діяльність традиційно відзначаються неточністю і недостовірністю.

Було ще одне число, яке могло б зацікавити мене, коли я сиділа на східцях, – це число двадцять два. Саме стільки біографів полишили спроби дізнатися правду про міс Вінтер – чи то через брак інформаціі, чи то через брак натхнення, чи то через те, що письменниця сама відмовила ім, можливо, навіть удавшись до погроз. Але тіеі миті я нічого про це не знала. У сфері статистики мені було відоме лише одне число: скільки книжок Віди Вінтер я, Маргарет Лі, спромоглася прочитати? Жодноі. Нуль.

Сидячи на східцях, я позіхнула й потяглася. Остаточно прийшовши до тями, я виявила, що за час мого перебування у гіпнозі, навіяному листом, хтось устиг переінакшити моі думки. Із незайманого мотлоху моеі пам'яті цей «хтось» виокремив два конкретні спогади і подав мені до розгляду.

Спогад перший являв собою короткий епізод у нашій крамниці, у якому брав участь і мій батько. Ми розкриваемо пакунок книжок, отриманих на розпродаж з одніеі приватноі бібліотеки, й серед них – кілька творів Віди Вінтер. Узагалі-то ми не торгуемо сучасною художньою літературою.

– Під час обідньоі перерви я віднесу іх до благодійноі крамниці, – кажу я і залишаю ці книжки край стола.

Але до обіду трьох із чотирьох книжок уже нема. Їх купили. Одну – священик, другу – картограф, а третю – військовий історик. Обличчя наших постійних покупців – зазвичай бліді, але наче підсвічені зсередини вогнем пристрасті істинного бібліофіла – спалахують радісним збудженням, коли покупці бачать пишні кольорові суперобкладинки.

До обіду ми з батьком устигли закінчити розпакування книжок, унести іх до каталогу й розставити на полицях. Покупців немае, тож ми сидимо і, як завжди, читаемо. Надворі – пізня осінь, репіжить дощ, вікна у крамниці попітніли. Позаду нас сичить газовий обігрівач; його сичання чуеться, але не сприймаеться, бо ми з батьком, сидячи поруч, заглибилися у читання; ми поруч і водночас далеко-далеко одне від одного…

– Може, чаю зробити? – питаю я, виринаючи з книжкових глибин.

У відповідь – мовчання.

Але я все одно роблю чай і ставлю філіжанку біля батька на стіл.

Годину по тому невипитий чай уже холодний. Я знову нагріваю чайник і знову ставлю паруючу філіжанку на стіл біля батька. Але він, здається, мене взагалі не помічає.

Я потихеньку відхиляю книжку в його руках, щоб побачити її назву. Виявляється, це четверта – непродана – Віда Вінтер. Прибравши руки, я пильно вдивляюся в батькове обличчя. Він мене не чує й не бачить. Він – десь у іншому світі, і я для нього – не більше ніж примара.

Таким був мій перший спогад.

Другий являв собою зображення. Величний жіночий профіль у ракурсі три чверті, наче викарбуваний із світла і тіні; він царствено височить над хирляво-жалюгідними пасажирами, що чекають на приміський поїзд. Цей профіль – усього-на-всього рекламний плакат на огорожі залізничної станції; але в моїй уяві він набуває монаршої величі, притаманної образам давно забутих цариць і богинь стародавніх цивілізацій, вирізьбленим з каменю. Споглядаючи витончену лінію очей, красивий вигин широких вилиць і бездоганні пропорції носа, мимоволі починаєш дивуватися: як могло статися, що серед безлічі різновидів людських облич трапилося одне – таке надзвичайно прекрасне? Коли археологи майбутнього знайдуть череп цієї жінки, вони, безперечно, визнають його за артефакт, за витвір, що вийшов не з-під грубого долота природи, а з-під тонкого різця скульптора, який перебував на вершині свого творчого натхнення. Матова, немов алебастр, шкіра здавалася ще блідішою на тлі чудових мідно-червоних кучерів; надзвичайно ретельно вкладені на витончених скронях, вони елегантно спадали на бездоганну шию. Цю небачену красу довершували очі: неприродно зелені завдяки якомусь фотографічному трюкові, зелені, як скло у вікні церкви, як смарагди або льодяники, ці широко розкриті очі з абсолютною байдужістю дивляться кудись понад головами пасажирів. Не знаю, чи збудив у когось іще того дня цей портрет такі самі відчуття, що і в мене; мабуть, ні, бо майже всі пасажири читали книжки і тому бачили усе довкола в іншій перспективі. Але я, вглядаючись у ці великі зелені очі, не змогла не пригадати розхожої фрази про те, що очі – дзеркало душі. І ці очі здавалися такими байдужими, що мені подумалося: в цієї жінки душі немає.

Такими були мої знання про Віду Вінтер у той вечір, коли я отримала від неї листа. Негусто. Але не думаю, що багато хто зміг би з пам'яті розповісти про цю письменницю більше. Так, усі знали, хто така Віда Вінтер – знали її ім'я, знали її в обличчя, знали про її книжки, але водночас ніхто не знав, хто вона. Уславлена своїми таємницями не менше, ніж своїми книжками, ця людина являла собою абсолютну загадку.

І ось, якщо вірити тому листу, Віда Вінтер забажала розповісти мені правду про себе. Але чому саме мені?

Історія Маргарет

Підвівшись зі сходів, я увійшла у темряву крамниці. Щоб зоріентуватися, мені не треба вмикати світло. Запах шкіри і старого паперу враз подіяв на мене заспокійливо. Я пробіглася пальцями по корінцях книжок, наче піаніст по клавішах. Кожна книжка має свое, ій одній притаманне «звучання»: і Даніелівська «Історія складання мап»; і потріскана шкіра виданих Лакуніним протоколів зборів Картографічної академіі у Санкт-Петербурзі; і потерта тека, що містить лакунінські мапи, нарисовані й розмальовані від руки… Ви можете зав'язати мені очі й поставити будь-де на будь-якому з трьох поверхів нашоі крамниці – доторкнувшись до книжок, я скажу вам, де перебуваю.

У своій букіністичній крамниці ми з батьком бачимо небагато покупців. Переважно це жалюгідні п'ять-шість відвідувачів на день, не більше. У вересні – пік активності: студенти приходять купувати посібники на новий навчальний рік. Ще один пік припадае на травень, коли після екзаменів ті самі студенти здають задешево ці посібники назад. Батько називае іх «кочовими книжками». А у проміжках між цими піками ми, бува, цілими днями жодного відвідувача не бачимо. Щоліта до нас випадково заблукае якийсь поодинокий турист, що відхилився від традиційного маршруту; цікавість спонукае його покинути залиту сонцем вулицю й увійти до крамниці, де він якийсь час стоіть, мружачись, призвичаюючись до напівтемряви, що пануе всередині. Залежно від того, наскільки цей турист утомився від поідання морозива та споглядання плоскодонних човнів на річці, він може залишитися у нас, щоби недовго побути у тиші і спокоі, – або не залишитися. Зазвичай відвідувачі нашоі крамниці – це люди, які, випадково дізнавшись про іі існування й опинившись неподалік Кембриджа, навмисне змінюють свій маршрут, щоб до нас потрапити. Коли вони заходять усередину, іхні обличчя світяться передчуттям зустрічі з цікавою книжкою; до того ж такі відвідувачі нерідко вибачаються за клопіт, який нам завдали. Це приемні люди, спокійні й доброзичливі, як і книжки, що іх вони обирають. Але здебільшого у крамниці немае нікого, окрім тата, мене та книжок.

«Як же вони примудряються зводити кінці з кінцями?» – запитаете ви, дізнавшись, як мало приходить до нас покупців. А річ у тім, що наша букіністична крамниця е, якщо вжити економічний термін, лише побічним видом діяльності. Основні ж гроші ми заробляемо в інший спосіб. Наш добробут грунтуеться на приблизно шести ділових операціях на рік. Ось як це відбуваеться: батько знае усіх видатних колекціонерів світового рівня; усі видатні колекції світового рівня також йому відомі. Якби вам довелося бачити його на аукціонах та книжкових ярмарках, які він часто відвідуе, то ви б помітили, що до нього нерідко підходять тихі й непримітно вдягнені особи та відводять його вбік для конфіденційноі розмови. «А чи знаете ви…», «чи не доводилося вам чути про…» – запитують вони мого батька, називаючи книжку, яка іх цікавить. Батько відповідае туманно і непевно. Негоже безпідставно подавати надію людині – а найчастіше подібні прохання так і залишаються проханнями. Але коли батькові справді щось відомо про ту чи іншу книжку… Якщо предмета чиіхось пристрасних бажань у нього ще немае, він занотовуе адресу кліента у своему зеленому записнику. Потім певний час не відбуваеться нічого. Але згодом – через місяць-два або через багато місяців (тут не вгадаеш) – на наступному аукціоні чи книжковому ярмарку

батько, про всяк випадок, цікавиться в когось іншого, чи той, бува, не має… а потім називає книжку, яка його цікавить. Часто результат дорівнює нулю. Але інколи така розмова дає поштовх до листування. Тато проводить багато часу за складанням листів. Він пише їх французькою, німецькою, італійською, подекуди навіть латиною. У дев'яти випадках з десяти він дістає чемну відмову з двох рядків. Але інколи – приблизно шість разів на рік – відповідь стає прелюдією до подорожі, під час якої батько купує книжку в одному місці, а перепродує в іншому. Такі подорожі рідко коли тривають довше від двох діб. І так – шість разів на рік. Ось цим ми й заробляємо собі на прожиття.

Сама по собі наша крамниця майже не дає прибутку. Але вона є тим місцем, де тато пише листи й отримує на них відповіді. Місцем, де можна перечекати до наступного міжнародного книжкового ярмарку. На думку менеджера нашого банку, крамниця – це той привілей, який тато здобув завдяки успішній посередницькій діяльності. Однак у дійсності – тобто в тій дійсності, якою вона являється моєму татові й мені (бо я не наважилася б стверджувати, що дійсність для всіх однакова), – ця букіністична крамниця є осердям усього нашого бізнесу. Вона – умістище книжок, безпечний притулок для прекрасних, з любов'ю написаних творів, яких наразі чомусь ніхто не хоче купувати.

А ще крамниця – це місце, де можна почитати.

О означає Остін, Б – Бронте, Ч – Чарльз, Д – Діккенс. У нашій крамниці я вивчила абетку. Тато походжав біля полиць, тримаючи мене на руках, і вчив мене вимовляти слова по літерах, одночасно пояснюючи принцип розташування книжок за абеткою. Писати я теж навчилася у крамниці: виписувала імена та назви у каталожні картки; ці картки й досі тут, у реєстраційній шухляді, хоча відтоді минуло вже тридцять років. Наша крамничка була мені і домівкою, і робочим місцем. Вона була для мене школою, набагато кращою за ту, до якої я ходила, а згодом стала моїм власним приватним університетом. Крамниця була моїм життям.

Батько ніколи не давав мені порад, яку книжку читати, і ніколи не забороняв мені обирати будь-яку. Він дозволяв мені «пастися» серед книжок, щоб таким чином я мала змогу зробити більш-менш гідний вибір. Я читала про героїчні вчинки видатних історичних діячів; це були жорстокі і криваві легенди, які у дев'ятнадцятому столітті батьки чомусь вважали цілком прийнятними для дітей. Я читала готичні романи з привидами, а такі романи, радше за все, у дев'ятнадцятому столітті прийнятними для дітей не вважалися. Я читала розповіді про виснажливі мандрівки, що їх здійснювали манірні дівиці в кринолінах через незнані і сповнені небезпек краї. Я читала посібники з етикету, призначені для молодих дівчат із благопристойних родин; я читала книжки з ілюстраціями і книжки без ілюстрацій. Книжки англійською, книжки французькою, книжки мовами, яких я не розуміла, але зміст яких додумувала сама завдяки окремим словам, про значення яких здогадувалася. Книжки, книжки, книжки…

У школі я воліла мовчати про книжки, що читала у крамниці. Скалки старофранцузькоі зі старих підручників граматики час від часу потрапляли до моїх шкільних творів, але вчителі вважали їх орфографічними помилками, яких, тим не менш, моїм шкільним словесникам так і не вдалося викорінити. Подекуди щось почуте на уроці історіі змушувало мене звертатися до глибокого шару хаотичних знань, нагромаджених завдяки безсистемному

читанню. – «Карл Великий? – бува, спадало мені на думку. – Який це Карл Великий? Наш, чи що? З нашої крамниці?» У такі миті я приголомшено замовкала, вражена блискавичним і скороминущим зіткненням двох світів, які досі перебували страшенно далеко один від одного.

У проміжках між сеансами занурення у книжки я допомагала батькові. Щодня о дев'ятій я, з його дозволу, загортала книжки у брунатний папір і надписувала адреси наших найвіддаленіших кліентів. О десятій, знову ж таки з дозволу батька, я відносила ці пакунки на пошту. Об одинадцятій я заступала маму на тій единій роботі, яку вона виконувала у крамниці, – це було прибирання. Надійно захистившись панцирем із хустки та халата проти пилу, мікробів, словом, проти всієї тієї небезпеки, яку криють у собі «антикварні книжки», мати ходила, бува, між полицями й чистила корінці тонкою щіточкою з пір'я, щільно стиснувши губи й намагаючись робити неглибокі вдихи. Час від часу ій здавалося, що щіточка здійняла хмару пилюки, й тоді мати кашляла, різко відсахувалася й задкувала. При цьому вона обов'язково чіплялася панчохою за гострий край пакунку з книжками, який, звісна річ, навмисне опинявся саме тієї миті позаду неї – адже книжки, як відомо, е предметами вкрай недоброзичливими і підступними. Я пропонувала допомогу. Мати була не в захваті від цієї роботи, тому з радістю погоджувалася: коли я приберу на полицях, ій уже не треба буде заходити до крамниці.

Коли мені виповнилося дванадцять, батько довірив мені пошук загублених книжок. Книжка вважалася загубленою, якщо за документами була в наявності, але на відповідній полиці іі не знаходили. Книжку могли, звичайно ж, поцупити, але найчастіше іі затикав кудись навмання неуважний покупець. У нашій крамниці було сім кімнат, заставлених від підлоги до стелі тисячами книжок.

– Заодно перевіряй і правильність алфавітного розташування, – напучував мене батько.

Ця робота могла тривати цілу вічність; цікаво, чи й справді батько так серйозно ставився до завдання, яке мені давав? Утім, для мене це не мало особливого значення: головне, що я сама, беручись до роботи, ставилася до неі дуже й дуже серйозно.

Упродовж цілого літа я щоранку копирсалася у книжках, і на початок вересня виявлялося, що кожну загублену книжку знайдено і всі томи повернено на іхні місця. Це було важливо; але тепер, коли минуло скільки років, я розумію: ще важливішим для мене було навчитися розпізнавати пальцями кожен корінець на сотнях полиць. Тепер для цього мені вистачае одного перебіжного дотику.

У підлітковому віці я вже цілими днями допомагала батькові, причому так ретельно, що надвечір роботи майже не залишалося. Після виконання вранішніх рутинних справ, коли всі нові надходження було зареєстровано і розставлено на полицях, усі листи написано, а всі бутерброди під час обідньоі прогулянки до річки з'ідено або згодовано качкам, мені тільки й лишалося, що повернутися до крамниці й читати. Поступово мое читання ставало системнішим. Дедалі частіше я мимоволі опинялася на другому поверсі крамниці. Там була література дев'ятнадцятого століття, переважно біографіі, автобіографіі, мемуари, щоденники та листи.

Батько помітив мою цікавість до цього жанру. Часто він повертався з ярмарків та розпродажів із книжками, які, на його думку, могли мене зацікавити. Це були потерті книжечки, здебільшого рукописні, з пожовклими сторінками, зв'язаними стрічкою чи мотузком, інколи в палітурках, виготовлених вручну. Оповіді про звичайне життя звичайних людей. Я їх не просто читала. Я їх ковтала. Апетит до їжі у мене ледь жеврів, натомість апетит до книжок постійно зростав. Так починалося мое покликання.

Я – «неправильний» біограф. Власне, мабуть, я зовсім не біограф. Просто – головним чином задля власного задоволення – я написала кілька коротких біографічних розвідок про малозначущих персонажів літературної історії. Мені завжди було цікаво писати біографії хронічних невдах, які все життя прожили у тіні чужої слави, а після смерті й поготів упали в прірву безвісті. Мені подобається ексгумувати життя, поховані у непрочитаних щоденниках, які протягом сотні й більше літ укривалися пилом на полицях архівів. Ніщо не дає мені такого задоволення, як черпання натхнення з мемуарів, що не друкувалися вже десятки років.

Час від часу теми моїх розвідок бувають достатньо значущими, щоб пробудити інтерес місцевого наукового видавництва, тож я вже маю кілька власних публікацій. Але не книжок. До власної книжки мені ще далеко. Так собі – звичайнісінькі есе, кілька тоненьких аркушів у паперовій обкладинці. Одне з них, «Братня Муза», де йшлося про братів Ландье – Жуля та Едмона – і про їхній написаний спільними зусиллями щоденник, потрапило на очі одному редакторові з відділу історичної літератури і завдяки йому було вміщене в солідній, у палітурці, збірці есе про літературну працю та родинні взаємини у дев'ятнадцятому столітті. Вочевидь, саме цей мій твір і привернув увагу Віди Вінтер, хоча його присутність у збірці випадкова; річ у тім, що мое есе вийшло в оточенні праць відомих учених та професійних літераторів, тож цілком могло скластися враження, ніби я досвідчений біограф, хоча насправді я – лише дилетант, обдарований аматор.

Писати про життя давно померлих людей – мое захоплення. Справжня ж моя робота зосереджується у крамниці. Мій обов'язок – не продавати книжки (цим займається батько), а доглядати їх. Досить часто я беру з полиці перший-ліпший томик і прочитую сторінку-дві… Зрештою, у певному сенсі читання – теж догляд. Недостатньо старі, щоб привертати увагу самим лише поважним віком, і недостатньо значущі та цікаві, щоб на них полювали колекціонери, моі підопічні все одно мені любі, навіть якщо вони так само нецікаві всередині, як непоказні зовні. Яким би банальним не був зміст, у ньому завжди е щось здатне зворушити. Адже хтось, кого вже давно немае на світі, одного дня вирішив: ці слова варті того, щоб їх записати.

Помираючи, люди зникають. Зникае іхній голос, іхній сміх, тепло іхнього подиху. Руйнуеться іхня плоть. З часом зотлівають і кістки. Зникае всяка жива пам'ять про них. Це жахливо і водночас природно. Однак для письменників е виняток із цього правила – правила неминучого зникнення. У книжках вони продовжують жити. І ми можемо віднайти їх. Віднайти іхній гумор, інтонацію, іхні настроі. Написаним словом вони здатні розлютити вас або, навпаки, потішити. Ці люди здатні змінити вас – попри той факт, що самі вони давно померли. Як комахи в бурштині, як мертві тіла, вмерзлі сотні років тому у кригу, люди, які за законами природи вже давно мали

зникнути, і досі існують завдяки такому диву, як папір та чорнило. Хіба ж це не магія?

Як люди доглядають могили, так я доглядаю книжки. Я чищу їх, підклеюю, зберігаю в гарному стані. І щодня, щодня розгортаю якийсь томик, прочитую кілька рядків, навіть кілька сторінок, доки в моїй голові не почнуть лунати голоси давно забутих мерців… Цікаво, а чи відчувають вони, оті померлі письменники, той момент, коли хтось бере до рук іхні книжки? Чи з'являється тоді у вічній темряві довкола них хоч малесенька цяточка світла? Як хочеться думати, що так воно і е! Адже померлим, либонь, дуже, дуже самотньо…

Ось я й розповіла побіжно про свої улюблені заняття, а до найголовнішого підійти ніяк не можу. Загалом мені не притаманна схильність до саморозкриття. Навіть змусивши себе подолати звичну стриманість і пишучи про себе, я писала про що завгодно, аби тільки уникнути розповіді про справді важливе.

Проте я неодмінно про все розповім.

– Мовчання не е природним середовищем для історій, – сказала мені якось міс Вінтер. – Історіям потрібні слова. Без слів вони стають хирлявими, починають хворіти і, зрештою, помирають. А потім іхні привиди переслідують вас.

Сказано достеменно точно. Тож ось вона, моя історія.

Мені було десять років, коли я розкрила таемницю, яку приховувала від мене мати. Але річ у тім, що приховувати це мала б не моя мати, а я. Бо то насправді була моя таемниця…

Того вечора батьки кудись пішли – чи то в кіно, чи то до кафе. Таке траплялося нечасто, а коли й траплялося, то мене відводили до сусідки, місіс Робб, і я стирчала там у кухні. Сусідський будинок був точнісінько такий, як і наш, але з плануванням у протилежний бік. І через оту діаметральну протилежність усього, що було в тому будинку, в мене починали з'являтися симптоми морськоі хвороби. Тож щоразу, коли наближався черговий «батьківський» вечір, я починала вперто наполягати, що вже достатньо велика та розумна, щоб мене можна було залишати вдома саму, без няньки. Я не надто сподівалася на успіх, але того разу батько погодився, і мати ласкаво дозволила переконати себе, щоправда, тільки за умови, що місіс Робб таки навідається до нас о пів на дев'яту.

Батьки пішли з дому о сьомій вечора, і я відсвяткувала цю знаменну подію тим, що налила собі склянку молока й випила іі, сидячи на канапі й пишаючись власною величчю. Я, Маргарет Лі, вже достатньо велика, щоб залишатися вдома без няньки!.. Покінчивши з молоком, я несподівано для самоі себе занудилася. Що ж мені робити зі своею довгоочікуваною волею? І я помандрувала з кімнати в кімнату, окреслюючи територію своеі нововідкритоі свободи: через ідальню, через залу – вниз, до туалету. Усе було таким, як і завжди. Не знаю, з якоі речі, але раптом мені пригадався один із моіх дитячих страхів, у якому фігурував вовк і трое поросят.

«Начувайтеся! Ось як дуну, як свисну – і вщент розсиплеться ваш будинок!» Мені здавалося, що злому сірому вовкові було б зовсім неважко розвалити будинок моіх батьків ущент. Просторі, але тьмяні кімнати видавалися якимись несолідними і явно нездатними до тривалого опору, а меблі, з іхньою крихкою ненадійністю, мабуть, відразу б обрушилися, мов купки сірників, від самого лише погляду сіроманця. І справді – отой злий вовк запросто розніс би наш будинок одним тільки посвистом, а ми втрьох умить перетворилися б на його сніданок. Від ціеі думки мені відразу схотілося зійти до крамниці: там я нікого й нічого не боялася. Там сірий вовк міг дути і свистіти скільки завгодно, хай би хоч луснув: книжки подвоювали товщину стін, і ми з батьком могли б почуватися безпечно, як за фортечними мурами.

Я пильно пригляділася до себе у дзеркалі ванноі кімнати, щоб іще раз переконатися, яка я велика та розумна дівчинка. Нахиляючи голову то праворуч, то ліворуч, я вивчала свое віддзеркалення, наче сподіваючись побачити замість себе когось іншого. Але у дзеркалі був лише мій двійник, і він так само витріщався на мене, як і я на нього.

Дослідження моеі кімнати не обіцяло нічого цікавого. У ній я знала кожен куточок, а він – мене. Тож я поштовхом розчахнула двері у кімнату для гостей. Шафа з невиразною «фізіономіею» та оголений комод із дзеркалом натякали, що тут можна вдягтися й зачесатися, але щось безпомилково підказувало, що за всіма цими дверцятами та шухлядами – порожнеча. Ліжко з ретельно заправленими простирадлами та ковдрами мало непривітний вигляд, лягати на нього не хотілося. Тонкі, наче змарнілі, подушки були схожі на кволих, ледь живих істот. Цю кімнату завжди називали гостьовою, але гостей у нас ніколи не було. Натомість тут спала моя мати.

Я спантеличено позадкувала з кімнати й зупинилася на майданчику.

Оце і все? Оце і е обряд дорослішання – побути самій удома? На мене чекало влиття в лави старших дітей: завтра, прийшовши на майданчик для ігор, я вже зможу сказати: «Учора ввечері я не пішла до няньки. Я була вдома сама». Знайомі дівчатка аж роти пороззявляють зі здивування… Я так довго прагнула подорослішати, що коли це нарешті сталося, я розгубилася й не знала, що зі своею дорослістю робити. Я сподівалася, що, ставши «великою», одразу ж набуду необхідного досвіду й побачу себе такою, якою мені судилося бути в дорослому житті. Мені гадалося, що навколишній світ відкине свою звичну дитячу подобу і враз відкрие свій таемничий, «дорослий» бік. Але натомість я, здобувши таку бажану незалежність, відчула себе навіть молодшою і беззахиснішою, ніж дотепер. А що, як зі мною не все гаразд? І я так ніколи й не подорослішаю?!

«Може, все ж-таки піти до місіс Робб? – спало мені на думку. – Ні, не піду. Я знаю краще місце», – вирішила я і заповзла під батькове ліжко.

Відтоді як я була там востанне, простір між рамою ліжка та підлогою помітно зменшився. У плече мені боляче вперлася валіза – я пам’ятала цю валізу, ми іі брали із собою, коли іздили на відпочинок; і вдень, і зараз, у темряві під ліжком, вона була однаково сірою й непоказною. У ній було складено наше літне причандалля: сонцезахисні окуляри, плівки для фотоапарата, купальний костюм (мати його ніколи не вдягала, але чомусь так і не викинула) та всяка всячина. З протилежного боку лежала картонна

скринька. Я намацала гофровану відкидну накривку, підняла ii й заходилася порпатися всередині. Ось сплутана гірлянда для новорічної ялинки. А ось укрита пір'ям одежинка іграшкового янгола. Коли я востанне була під батьковим ліжком, я ще вірила у Санта-Клауса. Тепер – уже ні. Може, це теж означає, що я дорослішаю?..

Вивертаючись із-попід ліжка, я зачепила рукою стару бляшанку з-під печива, й вона наполовину висунулася з-під мережки покривала. Я згадала цю бляшанку: вона лежала там завжди. На накривці – зображення скель та ялин північної Шотландії. Раніше мені ніяк не вдавалося цієї накривки зняти – дуже вже щільно вона прилягала; не надто сподіваючись на успіх, я зробила нову спробу – і під моїми «дорослими», сильнішими пальцями накривка раптом піддалася, піддалася так легко, що я аж злякалася від несподіванки. Усередині лежав батьків паспорт, а також кілька папірців різного розміру: це були бланки – частково друковані, частково заповнені від руки. Підпис там, підпис тут.

Бачити для мене означало читати. Так було завжди. Я стала перебирати документи. Свідоцтво про одруження моїх батьків. Їхні свідоцтва про народження. Мое свідоцтво про народження. Червоні друковані літери на кремовому папері. Підпис батька. Я обережно склала папери, поклала разом з іншими документами, що їх уже встигла переглянути, а потім узяла ще один бланк. Він був цілком тотожний з моїм свідоцтвом про народження. Дивно… Навіщо мені два свідоцтва?..

І тут я збагнула, в чому справа: той самий батько, та сама мати, ті самі дата і місце народження, але ім'я – інше!

Що сталося зі мною в ту мить!.. У моїй голові все наче розпалося на шматочки, а потім знову склалося, але вже по-іншому, як у калейдоскопі. Із людською свідомістю таке подекуди трапляється.

Отже, я маю сестру-близнючку.

Усупереч збентеженню, я, спонукана цікавістю, розгорнула ще один папірець.

Це було свідоцтво про смерть.

Моя сестра померла.

Тепер ясно, чому я завжди відчувала якийсь дискомфорт.

Відкриття ошелешило мене, але не здивувало. Бо я завжди це відчувала. Я завжди знала – і це знання, таке природне і звичне, навіть не потребувало слів: був хтось іще. Якесь інакше повітря праворуч від мене. Якесь інакше, менш прозоре, світло. Щось дивовижне, що змушувало вібрувати порожній простір праворуч від мене. Моя бліда тінь.

Притиснувши руки до правого боку, я схилила голову так, що ніс ледь не торкався плеча. Це був давній жест, який я завжди робила, коли мені було боляче, коли була чимось спантеличена, коли мене до чогось примушували. Цей жест був надто звичним і буденним, і я не замислювалася над його причиною раніше. І ось тепер я відкрила його таємницю. Схиляючи голову

праворуч, я шукала свою сестру. Шукала там, де вона мала бути, – поруч зі мною. Праворуч від мене.

Коли мій усесвіт оговтався і знову заходився повільно обертатися навколо своеі осі, коли я знову побачила перед собою оті два шматочки паперу, мені подумалося: «Так он воно як!» Біль утрати. Печаль. Самотність. Якесь дивне відчуття завжди тримало мене осторонь від інших людей, усе життя складаючи мені компанію, і ось тепер, знайшовши ці свідоцтва, я нарешті дізналася, що то було за відчуття. То була моя сестра.

Минуло ще багато часу, доки я не почула, як у кухні скрипнули двері. Від хвилювання ноги не слухалися мене, але я підскочила й вибігла аж на майданчик. Унизу, біля сходів, стояла місіс Робб.

– Усе гаразд, Маргарет?

– Так.

– Тобі нічого не треба?

– Ні.

– Коли захочеш – заходь до нас.

– Гаразд.

– Тато і мама незабаром повернуться.

І вона пішла.

Я поклала документи у бляшанку, а бляшанку засунула назад під ліжко. Потім вийшла зі спальні і зачинила за собою двері. Знову поглянувши у дзеркало, я аж здригнулася, зустрівшись очима з незнайомкою. Під ii пильним поглядом по спині аж мурашки побігли.

Здавалося, вона прозирає мене наскрізь, бачить кожну кісточку мого скелета.

Трохи згодом на сходах почулися кроки. То поверталися батьки.

Я відчинила двері, вийшла на майданчик – і потрапила в батькові обійми.

– Молодець, доню! – сказав батько. – За все – відмінна оцінка.

Мати здавалася блідою і зомореною. Від прогулянки в неі розболілася голова. Таке траплялося нерідко.

– І справді молодець! – докинула вона. – От любенька!

– То що скажеш, мала? – спитав батько. – Як воно – бути самій удома?

– Усе було добре.

– Я так і знав, що все буде добре, – відказав він та, не в змозі стриматися, знов обійняв мене – радісно, обіруч – і поцілував у маківку. – А тепер – у ліжечко. І довго не читай.

– Не буду.

Згодом я почула, як батьки починають звичну процедуру підготовки до сну: тато відчинив дверцята невеличкоі шафи для ліків, видобув звідти мамині пігулки і налив води у склянку. Потім пролунала його звична фраза:

– Гарненько виспишся – краще почуватимешся вранці.

Після цього двері кімнати для гостей зачинилися, а трохи згодом рипнуло ліжко у батьковій спальні, і я почула, як тато клацнув вимикачем.

Я дещо знала про близнюків. Це коли одна клітина, замість того щоб перетворитися, як звичайно, на одну людину, якимось незбагненним чином перетворюється на двох абсолютно однакових людей.

Виявляється, я теж була близнюком.

Але сестра моя померла.

І що на мене чекає попереду?..

Лежачи під ковдрою, я натиснула рукою на маленький срібно-рожевий серпик у нижній частині тулуба. Це слід, що його колись залишила моя сестра. Наче археолог, який шукае залишки живих організмів, я досліджувала свое тіло, намагаючись знайти свідчення його давньоі історіі. І тіло мое було холодне, як тіло мерця.

…І досі тримаючи листа в руці, я вийшла з крамниці й пішла нагору, до помешкання. Сходи вужчали з кожним наступним із трьох поверхів. Сходячи нагору й на ходу вимикаючи за собою світло, я почала вигадувати фрази для чемноі відмови, яку збиралася написати. «Я не той біограф, який вам потрібен, – напишу я міс Вінтер. – Сучасна література мене не цікавить. До того ж я не читала жодноі з ваших книжок. Мое покликання – порпатися в бібліотеках та архівах, і за все життя мені ніколи не доводилося брати інтерв’ю в нині живого автора. Я почуваюся комфортніше з мертвими, а живі, чесно кажучи, мене дратують і нервують».

А може, ціеі останньоі фрази не писати?..

Порпатися з приготуванням іжі мені не хотілося. Вистачить і чашки какао.

Чекаючи, поки нагріеться молоко, я поглянула у вікно. У склі з’явилося мое обличчя – таке прозоре й бліде, що крізь нього виднілася нічна темрява осіннього неба. Я притислася до холодноі скляноі щоки мого віддзеркалення. Коли б не оте скло, нас неможливо було б відрізнити одну від одноі.

Тринадцять казок

«Розкажіть мені правду». Це ніяк не йшло мені з голови – наче моя свідомість була пасткою, до якої потрапили ці три слова. Здавалося, вони ширяли у мансарді, під похилим дахом моєї квартири, як та пташка, що спіймалася, залетівши до помешкання через димар каміна. Недивно, що благання хлопчика-репортера зачепило мене. Так і мало бути, бо від мене теж приховували правду, і мені самій судилося дізнатися про неї – і теж потайки. Розкажіть мені правду. І нічого, крім правди.

Але я твердо вирішила викинути з голови і ці слова, і сам лист.

Часу обмаль, мені слід поквапитися. У ванній я вимила з милом обличчя й почистила зуби. За три хвилини до восьмої, в нічній сорочці та капцях, я вже стояла біля чайника й нетерпляче чекала, поки він закипить. Хутчіш, хутчіш! Уже за хвилину восьма. Грілка готова, лишилося тільки наповнити склянку водою з крана. Найголовніше – встигнути. Бо о восьмій увесь величезний світ припиняє своє існування. І настає час читання книжок.

Години між восьмою вечора та першою-другою ночі завжди були для мене годинами чарів. Білі аркуші розгорнутої книжки на тлі блакитної білизни, осяяні кружальцем світла нічної лампи, були вікном у інший світ. Але тієї ночі магія не спрацювала. Сюжетні нитки, полишені минулої ночі в солодкому й напруженому передчутті продовження, чомусь за день обм'якли та провисли, і я зі здивуванням виявила, що мені не надто й цікаво знати, як вони сплетуться докупи наприкінці твору. Не без зусилля зосередилася я на одній із сюжетних ліній – аж тут раптом знов невідь-звідки втрутився голос: Розкажіть мені правду! – і вузлик розв'язався, й нитка знов обвисла, безсило теліпаючись.

Я заходилася похапцем гортати своїх давніх улюбленців: «Жінку в білому», «Грозовий перевал», «Джейн Ейр»…

Нічого не допомагало. Розкажіть мені правду…

Читання ніколи досі мене не зраджувало. Воно завжди лишалося тим єдиним, на що можна було покластися. Вимкнувши світло, я відкинулася на подушку і спробувала заснути.

І знову відлуння голосу. Знову фрагменти оповіді. У темряві вони лунали ще гучніше. Розкажіть мені правду…

О другій ночі я встала з ліжка, сяк-так натягла шкарпетки, відімкнула двері і, кутаючись у халат, обережно рушила вузькими сходами вниз до крамниці.

У віддаленому кутку приміщення розташовувалася малесенька кімнатка, трохи більша за гардероб. Там ми пакуємо книжки, щоб віднести на пошту. Там стоїть столик, а на поличці лежать аркуші брунатного паперу, ножиці й котушка ниток. Є там також проста засклена шафка, а на ній – із десяток книжок. Вміст цієї шафки майже ніколи не змінюється. Якби ви зазирнули до неї сьогодні, то побачили б точнісінько те саме, що я побачила тієї ночі:

ось якась книжка без обкладинки, поряд – незграбний, грубо оправлений шкірою фоліант. Он стоять дві книжки латиною, далі – стара потерта Біблія. Три томики з ботаніки, один – з історіі, одна-едина, розтріпана на лахміття, книжка з астрономіі. Книжка японською, книжка польською і томик віршів староанглійською. Чому, спитаете, ми тримаемо ці книжки окремо від решти? Чому вони не стоять на акуратно пронумерованих полицях у крамниці серед своіх природних сусідів? Тому що шафка – це місце, де ми тримаемо надзвичайні, дуже цінні й раритетні видання. Ці фоліанти варті решти наших книжок, а може, навіть і більшого.

Книжка, яку я шукала (невеличкий томик у твердій палітурці, приблизно десять на дванадцять сантиметрів завбільшки, виданий усього-на-всього п’ятдесят років тому), була явно не своему місці серед такого «антикваріату». Ця книжка з’явилася в нас місяці зо два тому, а в шафці опинилася, мабуть, через батькову неуважність; я цими днями хотіла нагадати батькові про цей томик, щоб виставити його на продаж. Перш ніж узяти книжку до рук, я про всяк випадок одягла білі рукавички – ми тримаемо іх у шафці й завжди користуемося ними, коли маемо справу зі старими книжками. (Парадоксально: беручи книжки до рук, ми повертаемо ім життя – але жир з наших пальців це життя і вбивае…) Хоча саме ця книжечка була у доброму стані – суперобкладинка ціла, краі не загнуті. Вона вийшла в серіі масових видань, досить якісно оформлених видавництвом, яке вже припинило існування. Чудова книжка, до того ж перше видання, хоча й не з тих, яким місце серед книжкових «скарбів»: на благодійних розпродажах та сільських ярмарках інші видання ціеі серіі можна було придбати всього за кілька пенсів.

Суперобкладинка була кремово-зелена; на досить простенькому тлі з обрисів, що нагадували риб’ячу луску, виокремлювались два білі прямокутники: в одному було графічне зображення русалки, у другому – назва книжки та ім’я автора.

Тринадцять казок про чудесні перетворення і розпач

Віда Вінтер

Я замкнула шафку, поклала ключ та ліхтарик на звичне місце і в рукавичках із книжкою подалася сходами назад, до своеі спальні.

Читати я не збиралася. Майже не збиралася. Усе, що мені потрібно було, – це кілька фраз, не більше. Я хотіла знайти в цій книжечці щось достатньо рішуче й сильне, щоб нейтралізувати оті слова з листа, що ніяк не йшли мені з голови. Як то кажуть, «клин вибити клином». Може, два-три речення, може – сторінку… а потім – спати.

Знявши обгортку, я поклала іі до спеціальноі шухляди – щоб ненароком не пошкодити; обережність не завадить, навіть у рукавичках. Розгортаючи книжку, я глибоко вдихнула. О, цей запах старих книжок! Він такий гострий, такий пряний – як приправа…

Передмова. Усього кілька слів.

Але очі мої, похапцем проскочивши перший рядок, потрапили у пастку.

Усі діти міфологізують свое народження. Це – іхня спільна риса. Хочете когось пізнати? Пізнати його розум, серце і душу? Тоді поцікавтеся, де і як він народився. І ви не почуете правди у відповідь. Натомість почуете вигадку. Та хіба е щось більш промовисте і правдиве, аніж вигадка?..

І я наче опинилася у вирі.

Селяни і принци, управителі маетків і сини булочників, торговці й русалки… Давно знайомі персонажі, раніше я читала подібні історіі сотні, тисячі разів – це були оповідки, відомі всім і кожному. Але в міру того, як я вчитувалася в цей текст, звичність і знайомість персонажів поступово кудись зникала. Відпадала, мов та луска. У них з'являлася новизна, у них з'являлася загадковість. Це більше не були розмальовані манекени з ілюстрованих дитячих книжок, що бездумно – вже вкотре – виконують завчену роль. Це були живі люди. Кров, що капала з пальчика принцеси, коли та поранила його веретеном, була справжньою кров'ю – принцеса, перш ніж заснути, лизнула пальчик, і кров зберігала металевий присмак; а коли королю принесли заснулу летаргійним сном доньку, то виплакані сльози залишили на його щоках пекучі солоні сліди.

Ці історіі пронизував незвичний мотив. На перший погляд, заповітне бажання кожного здійснилося: донька короля ожила від поцілунку незнайомця; потвора позбулася смуху й перетворилася на красеня; русалонька знову набула здатності ходити; але лише тоді, коли було надто пізно, зрозуміли всі вони, яку страшну ціну доведеться ім заплатити за втечу від своеі долі. На кожен happy-end[1 - Щасливий фінал (англ.).] упала тінь безвиході й приреченості. Доля, спершу така розважлива й поміркована, така схильна до компромісів, жорстоко помстилася у фіналі за примарне щастя.

Це були немилосердні, зловісні й розпачливі казки – і тим не менш вони дуже, дуже сподобалися мені.

Коли я читала казку про русалоньку – дванадцяту за ліком казку, – в мене з'явилися перші ознаки якогось неясного неспокою, безпосередньо з цим оповіданням не пов'язаного. Я відволіклася від читання. Великий та вказівний пальці моеі правоі руки посилали мені попереджувальний сигнал: сторінок лишилося обмаль. Думка про це дедалі глибше вгризалася у мою свідомість, тож я нахилила книжку й поглянула на іі торець. І справді: тринадцята казка мала бути дуже короткою.

Я продовжила читати, закінчила дванадцяту казку й перегорнула сторінку.

А там – порожньо.

Я погортала сторінки туди-сюди. Порожньо.

Ніякоі тринадцятоі казки не було.

Я раптом відчула приплив крові до голови й нудоту, наче глибоководний водолаз, що надто швидко піднявся на поверхню.

Поволі, один за одним, навколишні предмети почали з'являтися перед моїми очима. Ліжко, книжка в руці, досі увімкнена лампа, світло якої зблякло на тлі світанкового проміння, що починало проникати до кімнати через тонкі фіранки…

Був ранок.

Цілісіньку ніч я читала.

А тринадцятої казки у книжці не було.

Батько сидів у крамниці за столом, обхопивши голову руками. Зачувши, що я спускаюся східцями, він підвів голову й поглянув на мене. Його обличчя було біле як крейда.

– Що трапилося?! – кинулася я до нього.

Але від потрясіння батькові й мову відняло; у німому відчаї він звів догори руки, а потім знову затулив ними обличчя і застогнав.

Я піднесла була руку, щоб співчутливо обійняти його, але в мене немає звички торкатися людей, тож моя долоня, на мить зависнувши над батьковим плечем, зрештою опустилася на джемпер, що висів на бильці стільця.

– Може, чимось допомогти? – спитала я.

Нарешті батько заговорив. Голос його лунав тремтливо і згорьовано.

– Треба зателефонувати до поліції. Мерщій, мерщій…

– До поліції? Тату, що трапилося?

– Пограбування. – У його вустах це слово прозвучало як оповіщення про кінець світу.

Я спантеличено озирнулася довкола. Усе було на своїх місцях, у бездоганному порядку. Шухляд не вивернуто, полиць не зламано, шибок не вибито.

– Шафка, – простогнав батько, і я почала здогадуватися, в чому справа.

– А, «Тринадцять казок», – спокійно мовила я. – То ця книжка в моїй кімнаті. Я взяла її почитати.

Батько звів очі. На його обличчі відбилося полегшення, змішане з отетерінням.

– Ти взяла її почитати?

– Так.

– Отже, це ти взяла іі почитати?!

– Так, – відповіла я зі здивуванням. Хіба ж батько не знае, що я повсякчас беру почитати книжки з крамниці?

– Але чому саме Віду Вінтер?

Тут мені треба дещо пояснити.

Річ у тім, що я читаю переважно старовинні романи. Я надаю перевагу традиційно-правильному завершенню твору. Одруження і смерть, шляхетні самопожертви й чудесні воскресіння, трагічні розлучення і несподівані возз'єднання, болісні падіння і здійснення мрій – усе це, на мій погляд, мае бути в кінцівці твору, й тільки тоді він вартий прочитання. Така кінцівка мае приходити як природне завершення пригод, поневірянь, небезпек і, здавалося б, нерозв'язних суперечностей. Подібні фінали притаманні радше старовинним романам, а не сучасним, тому саме старовинним романам я віддаю перевагу.

Сучасна література – маловідомий мені світ. За нашими щоденними бесідами про книжки батько подекуди намагався зацікавити мене цією темою. Він читае так само багато, як і я, але коло його вподобань ширше за мое, і я дуже поважаю його думку. Точними, виваженими словами описуе він те відчуття самотності і спустошення, яке виникае в нього після читання романів, основною думкою яких е нескінченність людських страждань і необхідність довготерпіння. Батько розповідав мені про фінали невиразні й притлумлені, відлуння яких, одначе, зберігаеться у пам'яті довше, ніж гучні та ефектні розв'язки. Він пояснював, чому саме двозначність і незавершеність зворушують його серце глибше й витонченіше, ніж ті класичні фінали зі смертю або одруженням, що іх ціную я.

Під час таких розмов я завжди слухаю надзвичайно уважно, киваю головою й погоджуюсь, але опісля ми з батьком усе одно дотримуемося своіх старих звичок. Ні, батько мені за це не дорікае. В одному ми таки погоджуемося: книжок у світі так багато, що й за все життя не прочитати, тому треба читати ті, які найдужче до вподоби.

Одного разу батько згадав про Віду Вінтер.

– Хоч вона й сучасний автор, вона мае тобі сподобатися.

Та я все одно не бралася до творів Віди Вінтер. А з якоі речі? Адже лишилося ще так багато незнаних мені померлих авторів!

І ось тепер, посеред ночі, я спустилася до крамниці, щоб узяти із шафки «Тринадцять казок»…

– Учора я отримала листа, – почала я.

Батько кивнув.

– Це був лист від Віди Вінтер.

Батько здивовано звів брови, але не став мене перепитувати.

– Вона запрошує мене до себе. Хоче, щоб я написала її біографію.

Батькові брови злетіли ще на декілька міліметрів.

– Я не могла заснути, тож зійшла до кімнатки і взяла цю книжку.

Я чекала, що батько щось скаже, але він промовчав. Зосереджено зсунувши брови, він про щось думав. Трохи згодом я знову заговорила.

– А чому ця книжка потрапила до шафки? Що у ній такого цінного?

Не без зусилля відволікаючись від думок, батько відповів:

– Частково тому, що це – перше видання першої книжки найвідомішого з нині живих авторів, що пишуть англійською. Але головним чином через те, що цей томик – бракований. Наступні видання називалися просто «Казки про чудесні перетворення і розпач». Жодної згадки про число тринадцять. Ти ж, напевне, помітила, що там тільки дванадцять казок?

Я кивнула.

– Імовірно, спочатку їх мало бути тринадцять, але одну чомусь вилучили. З обкладинкою вийшла плутанина, і книжку надрукували з початковим варіантом назви, але казок було лише дванадцять. Ці браковані примірники довелося вилучати з продажу.

– Але як цей примірник потрапив до нас?

– Проскочив крізь тенета. Одну з партій помилково надіслали до крамниці у Дорсеті, де один покупець устиг придбати примірник, перш ніж надійшла інструкція запакувати книжки і відіслати назад. Тридцять років тому цей покупець, збагнувши цінність свого придбання, продав його одному колекціонерові. У вересні нинішнього року колекцію виставили на аукціон, і я купив цю книжку. За гроші від авіньйонської посередницької операції.

– Авіньйонської операції?

Переговори з цієї угоди тривали два роки. Це була одна з найприбутковіших операцій, здійснених моїм батьком.

– Сподіваюсь, ти вдягала рукавички? – боязко запитав він.

– За кого ти мене маєш?

Він посміхнувся і продовжив:

– Скільки клопоту надаремне!

– Ти про що?

– Про вилучення з продажу усіх отих примірників через неправильну назву. Однак люди й досі звуть цю книжку «Тринадцять казок», хоча відтоді вона півстоліття друкувалася під назвою «Казки про чудесні перетворення і розпач».

– Ну то й що?

– Ось до чого призводить поєднання слави і таємничості. Через брак реальних відомостей про письменницю будь-які крихти інформації, на кшталт історії про вилучене видання, набувають надмірної значущості й ваги. Цей випадок став частиною міфу про Віду Вінтер. Таємниця тринадцятої казки… Вона дає людям поживу для пересудів.

Запала нетривала тиша. А потім батько промимрив – обережно так, дивлячись убік, промовляючи невимушено-відсторонено, тим самим даючи мені можливість або продовжити розмову, або проігнорувати його слова:

– І ось тепер – біографія… Так несподівано…

Я пригадала лист, і в мене виник острах перед нещирістю письменниці. Я пригадала ту наполегливість, із якою хлопчина-репортер домагався: «Розкажіть мені правду». Я пригадала, що книжка «Тринадцять казок» зачарувала мене з перших же слів і цілісіньку ніч тримала в полоні. І мені знову схотілося стати її заручницею.

– Не знаю, що й діяти, – озвалась я до батька.

– Це не те, що тобі доводилося робити раніше. Віда Вінтер – живий предмет дослідження. Замість порпатися в архівах муситимеш брати інтерв’ю.

Я кивнула на знак згоди.

– А ти справді хочеш познайомитися з людиною, яка написала «Тринадцять казок»?

Я знову кивнула.

Батько поклав руки на коліна й зітхнув. Він знає, що то за штука – читання. Знає, як воно заволодівае тобою.

– Вона хоче, щоб ти приїхала? Коли?

– У понеділок.

– Я підвезу тебе до станції, гаразд?

– Дякую. Крім того…

– Що?

– Ти даси мені невеличку відпустку? Перш ніж вирушати до Віди Вінтер, мені треба дещо прочитати.

– Гаразд, – відказав батько з посмішкою, яка, однак, не приховала його занепокоення. – Певна річ, звичайно ж.

І настав один з найпрекрасніших періодів мого дорослого життя. Уперше за весь час на моєму нічному столику з'явилася купка новісіньких лискучих книжок у м'якій обкладинці, придбаних у звичайній, а не в букіністичній крамниці. «Між і поміж» Віди Вінтер; «Двічі – означає назавжди», Віди Вінтер; «Спіритичні сеанси» Віди Вінтер; «З Ковчега Заповіту» Віди Вінтер; «Настанови для охочих страждати» Віди Вінтер; «Дівчинка і день народження» Віди Вінтер; нарешті, «Ляльковий театр» – теж Віди Вінтер… Усі обкладинки – плід праці того самого художника – випромінювали запал і енергію: кольори насичено-жовті й яскраво-червоні, блискучо-золоті й темно-пурпурові… Я навіть купила примірник «Казок про чудесні перетворення і розпач»; правда, його назва здавалася куцою, неповною без слова «тринадцять», завдяки якому батькова книжечка і стала такою цінною. До речі, батьків примірник я поклала назад у шафку.

Звісно, читаючи досі незнайомого автора, чекаєш чогось незвичного, тож книжки міс Вінтер я читала з таким самим нервовим збудженням, як і колись віднайдені мною щоденники братів Ландье. Але цього разу тут було дещо більше. Я завжди була читачем; я читала на кожному етапі свого життя, і читання завжди було моєю найбільшою радістю. Однак я не вдаватиму, ніби в дорослому віці читання чинить на мене так само потужний вплив, як і у дитинстві. Так, я й досі вірю у вигадані історії. Я й досі про все забуваю, читаючи гарну книжку. Одначе того, що було раніше, вже нема. Мушу сказати, що книжки для мене – важливіші за цілий світ; однак я пам'ятаю час, коли вони становили для мене цілий світ. Мені здається, ніби я щось втратила відтоді, і я відчуваю ностальгію за цією втратою. Ні, це не та туга, що пов'язується з надією на повернення втраченого. Але – о, диво! – тепер, коли я читаю цілісінький день і половину ночі, коли я засинаю під стьобаною ковдрою, на якій розкидано книжки, коли сон мій, глибокий і без сновидінь, пролітає блискавично швидко і коли я прокидаюся, щоб знову взятися до книжки, – тепер втрачена радість читання знову повернулася до мене. Спочатку міс Вінтер відновила в мені вразливість читача-неофіта, а потім і цілком полонила мою душу.

Час від часу батько стукає у двері моеі горішньоі кімнати. Здивовано витріщається на мене. Певно, я маю отой отетеріло-заціпенілий вигляд, який зазвичай з'являється в людини після надмі?ру тривалого читання.

– Ти поісти не забула? – питає батько, подаючи мені пакунок зі сніданком та пакет із молоком.

На все життя лишилася б із цими книжками у своій кімнаті! Але у понеділок я збиралася іхати до Йоркширу на зустріч із міс Вінтер, тож мені треба було виконати ще дещо. Відірвавшись на один день від читання, я подалася до бібліотеки. У відділі періодики переглянула книжкові ревю в усіх загальнонаціональних газетах, які вийшли безпосередньо після публікації останніх романів міс Вінтер. Виявилося, що з виходом кожноі новоі книжки вона запрошувала кількох журналістів на зустріч у готелі в Гаррогейті. Там

письменниця зустрічалася з кожним журналістом окремо і кожному розповідала «історію свого життя». Таких історій ходило десятки, а може, й сотні. Без особливих зусиль я розшукала майже двадцять.

Після публікації «Між і поміж» виявилося, що міс Вінтер – позашлюбна донька священика й директорки школи; рік по тому, рекламуючи «Спіритичні сеанси», міс Вінтер відрекомендувалася як донька паризької куртизанки і розповіла, що втекла від своєї матері. Коли вийшов «Ляльковий театр», кілька газет написали, що відома письменниця була сиротою і мала десятьох гамірливих братів, які її весь час кривдили; після багатьох поневірянь маленької Віди добрі люди взяли нещасну бродяжку з глухої вулички в Іст-Енді й виховали у швейцарському жіночому монастирі. Особливо мені сподобалася байка про те, як Віда, будучи ще маленькою дівчинкою, загубилася в Індії, відставши від своїх батьків, шотландських місіонерів, і потім тяжко заробляла собі на хліб, розповідаючи дивовижні історії на вулицях Бомбея. Дівчинка розповідала про височенні сосни, що пахли найсвіжішим коріандром, про гори, прекрасні, як Тадж-Махал, про гаггіс[2 - Шотландська страва – телячі фляки, фаршировані м'ясом із гострими спеціями.], смачніший за будь-який коржик із м'ясом, куплений на розі. І про волинку. О, цей дивовижний, невимовно прекрасний звук волинки!.. Коли через багато років майбутня письменниця повернулася до Шотландії, яку покинула ще маленькою дитиною, на неї чекало страшне розчарування. Запах сосен і близько не був схожий на запах коріандру. Сніг виявився дуже холодним. Хаггіс був ніякий на смак. А про «дивовижний звук волинки» краще взагалі помовчати…

Іронічні й сентиментальні, трагічні й суворі, комічні й хитруваті – кожна з цих історій, без винятку, являла собою мініатюрний шедевр. Для іншого письменника ці вигадки могли б стати вершиною творчості, а для Віди Вінтер вони були звичайнісінькою забавою, не більше. Навряд чи хто всерйоз вірив у іхню правдивість.

Переддень від'їзду припадав на неділю, тож після обіду я пішла відвідати батьків. Їхне помешкання залишилося таким, як і раніше: варто злому вовкові дунути й свиснути, як воно враз перетвориться на купу уламків.

За чаєм мати вимушено посміхалася, з удаваним ентузіазмом підтримуючи розмову. Про сусідський садок, про дорожні роботи у нашому місті, про нові парфуми, від яких у неї пухирці повискакували. Легка пустопорожня бесіда – аби не мовчати. Бо в тиші оживають материні злі демони… Утім, трималася мати добре: примудрилася і словом не обмовитися, що вже рідко коли бувае в змозі вийти з будинку, бо найдрібніша раптова подія спричинює в неї мігрень, що вона вже не може навіть книжки прочитати, оскільки боїться зазнати сильних переживань.

Дочекавшись, коли мати піде заварювати нову порцію чаю, ми з батьком заговорили про міс Вінтер.

– Це її вигадане ім'я, – почала я. – Було б воно справжнім, її б легко можна було «вирахувати». Усі, хто намагався це зробити, полишили спроби через брак інформації. Ніхто не знае про неї нічогісінько.

– Ото дивина!

– Таке враження, наче вона з неба впала. Наче до того, як Віда Вінтер стала письменницею, її взагалі не існувало. Наче вона сама себе створила одночасно зі своєю першою книжкою.

– Нехай це і псевдонім, але в ньому вже, либонь, криється якась інформація, – припустив батько.

– Віда. Це, мабуть, з латини. Vita – «життя». Але водночас на думку спадає і французьке слово vide…

Vide означає «порожній». Порожнеча. Пустка. Ніщо. З огляду на материну хворобу ми намагаємося уникати подібних слів у батьківському будинку, тож я промовчала. Нехай тато сам здогадується.

– Зрозуміло, – кивнув він. – А як щодо Вінтер?

Winter. Зима. Шукаючи пояснення, я глянула у вікно. Крізь примарне обличчя моєї померлої сестри виднілися темні гілки, що простягали до неба свої голі руки, а внизу – оголені клумби зі скопаною чорною землею. Шибки кепсько захищають від морозу: незважаючи на газовий обігрівач, у кімнаті відчувався якийсь холод – мовчазний, закляклий, розпачливий. Що означала для мене зима? Лише одне: смерть.

Запанувала тиша. Відчувши необхідність сказати хоч що-небудь, аби не руйнувати недавнього діалогу нестерпним емоційним тягарем, я мовила:

– Це якесь гостре, шпичакувате ім’я. V і W. Віда Вінтер. Гостро і гонористо.

Повернулася мати. Поставивши філіжанки на тарілочки, знову заговорила. Знову намагалася надати своєму голосові невимушеності й енергійності, наче життя її – безмежна нива, а не простір, обмежений її будинком.

На якусь мить я відволіклася від розмови й поглянула довкола. На полиці каміна стояв єдиний предмет у цій кімнаті, який із натяжкою можна було б назвати прикрасою. Це була фотографія. Час від часу мати повторює, що сховає її в шухляду, аби не запилювалася. Але батькові світлина подобається, і мати погоджується залишити її – мабуть, тому, що в усьому іншому тато дуже рідко з нею сперечається. На фото – молоде подружжя. У батька – звичний вигляд: він спокійний, вродливий, із задумливими очима; роки не змінили його. Матері ж майже неможливо впізнати. Безпосередня, щира посмішка, очі іскряться радістю; сповнений ніжності погляд посилає вона чоловікові. Жінка, що випромінює щастя.

Трагедія змінює все до невпізнання.

Коли на світ з’явилася я, жінка, зображена на весільному фото, зникла.

Я знову поглянула у вікно на мертвий зимовий сад. На тлі слабкого вечірнього світла з’явилася моя миготлива тінь; вона теж поглянула у вікно

на сумну, наче мертву кімнату. Цікаво, подумалось мені, як моя померла сестра ставиться до нас? Що вона думає про наші намагання переконати самих себе, що дійсно варто жити тим життям, яким ми живемо?..

Приїзд

Пересічного зимового дня я виїхала з дому, і поїзд під полотняно-білим небом помчав мене у безвість, миля за милею. Потім я зробила пересадку; почало хмаритися. Я їхала на північ; хмари товстішали й темнішали, ставали брезклими й роздутими. Я чекала, що ось-ось у вікно заторохкотять краплі дощу. Але дощ так і не пішов.

У Гаррогейті мене зустрів водій міс Вінтер. Це був чорнявий бородань, не надто схильний до розмови. Ця обставина мене втішила: небажання водія спілкуватися дало мені змогу милуватися незнайомими ландшафтами, що розгорнулися переді мною, тільки-но ми виїхали з міста. Досі я ніколи на півночі не бувала. У моїх літературно-дослідницьких справах мені доводилося їздити до Лондона, а ще двічі чи тричі – через Ла-Манш до паризьких бібліотек та архівів. Про графство Йоркшир я знала тільки з романів, причому з романів дев'ятнадцятого століття. Коли ми виїхали за межі міста, по дорозі нам майже не траплялося жодних ознак сучасного світу, тож цілком можна було припустити, що подорожую я не лише у провінцію, а й у минуле. Села з церквами, барами та кам'яницями вабили незвичністю і старовиною. Чим далі ми їхали, тим меншими ставали села, тим більшими – відстані між ними, аж поки поодинокі хутори не стали єдиними вкрапленнями серед голих зимових полів. А згодом зникли й хутори, а потім упала темрява. У світлі автомобільних фар мигтіли уривки якогось незрозумілого безликого ландшафту: ні тобі парканів, ні мурів, ні загорож, ні будівель. Лише дорога без чітких узбіч, а круг неї – темрява, що хвилями розпливалася навколо.

– Це що, торф'яні болота? – запитала я.

– Так, торф'яники, – відповів водій, і я притулилася до вікна, але єдиним, що я спромоглася побачити, було набрякле водою небо, яке так гнітюче тисло на землю, на дорогу й на авто, що я мало не відчула напад клаустрофобії.

Через деякий час зникло навіть світло фар, немовби розчинилося в сірій імлі.

На якомусь непозначеному перехресті ми звернули зі шляху і трусилися кілька миль вибоїстою польовою дорогою. Потім двічі зупинялися, коли водій виходив відчиняти і зачиняти ворота, потім рушили далі і протряслися ще приблизно милю.

Будинок міс Вінтер розташовувався між двома положистими узвишшями, майже пагорбами; у темряві ці два узвишшя зливалися в одне, й лише за останнім поворотом під'їзної алеї нам показалася, наче з неохотою, долина між ними та будинок у ній. На цей час небо встигло розквітнути відтінками пурпурового, темно-синього й сіро-зеленого кольорів; під ним, ніби

злякавшись негоди, розпластався довгий низький будинок, у якому не було ані вогника. Водій відчинив мені дверцята і допоміг вийти. Не встигла я обдивитися, як він поїхав, залишивши мене – разом із моєю валізою – перед неосвітленим ганком. Через загратовані віконниці не проникало ані промінчика світла; взагалі – ніде не було жодної ознаки життя. Здавалося, будівля замкнулася сама в собі і всіляко намагалася уникати візитерів.

Я подзвонила. У вологому повітрі дзвінок пролунав незвично глухо. Чекаючи, доки мені відчинять, я знов поглянула на небо, побоюючись, що ось-ось хлюпне дощ або сипне сніг. Через підошви моїх черевиків почав заповзати холод. Я знову подзвонила. І знову до дверей ніхто не підійшов.

Тільки-но я зібралася подзвонити втрете, як двері раптом відчинилися – без жодного звуку.

Жінка в одвірку завчено посміхнулася й вибачилася, що змусила мене чекати. На перший погляд вона здалася мені дуже непоказною. Коротко підстрижене, ретельно причесане волосся мало невиразний вигляд, так само як і блідувата шкіра; очі теж були ніякі – ні блакитні, ні сірі, ні зелені. Але непоказною цю жінку робив не стільки брак кольорів, скільки брак експресії. «Якби додати іі очам трохи емоційності, – подумалося мені, – вони б іскрилися життям». Жінка спокійно витримала мій допитливий погляд, і меня здалося, що вона навмисне напускае на себе байдуже-відсторонений вираз.

– Добривечір, – привіталася я. – Мене звуть Маргарет Лі.

– Ага, значить, ви біограф. Ми на вас чекали.

Цікаво, що дае змогу одним людям безпомилково відчувати хитрощі, до яких удаються інші? Тіеі ж миті я абсолютно чітко відчула: жінка нервуе. Можливо, емоціі мають запах чи присмак; можливо, ми, про те не здогадуючись, передаемо іх коливаннями повітря. Але хай там як – я збагнула, що стурбувало мою співрозмовницю не щось конкретне у моему зовнішньому вигляді чи поведінці, а сам лишень факт мого візиту – візиту незнайомки.

Жінка впустила мене й зачинила двері. Беззвучно повернувся ключ у замку; так само беззвучно – і не скрипнувши – ковзнули в отвори добре змащені клямки.

Одягнена в пальто, я стояла в коридорі – і перебувала під враженням цього дивовижного помешкання. У домі міс Вінтер панувала цілковита тиша.

Жінка сказала мені, що звуть іі Джудіт і що вона економка. Спитавшись, як мені подорожувалося, вона повідомила години харчування, а також найзручніший час, коли можна скористатися гарячою водою. Їі вуста розтулялися й стулялися, а слова, ледь злетівши, тут-таки потрапляли у ковдру задушливоі тиші, яка хапала іх і, заглушуючи, знищувала. Ця тиша ковтала і наші кроки, і звуки, з якими відчинялися та розчинялися двері, коли Джудіт одну за другою показала мені ідальню, вітальню та кімнату для музичення.

Нічого магічного у цій тиші не було: ії створювали м’які меблі й тільки. Аж надміру пухкі дивани потерпали під вагою численних вельветових подушечок; скрізь стояли обтягнуті тканиною ослінчики для ніг, шезлонги і крісла; повсюдно виднілися килими – і на стінах, і навіть на м’яких меблях. Кожен клаптик підлоги був засланий килимом, а кожен килим був засланий накидкою. Візерунчаста тканина була і на вікнах, і на стінах. Подібно до промокашки, що всотує чорнило, усі ці вовни й вельвети вбирали звук. З одніею лише різницею: якщо промокашка всотує тільки надлишок чорнила, то в цьому будинку тканини всотували, здавалося, саму сутність мовлених слів.

Я пішла слідом за економкою. Ми повертали то ліворуч, то праворуч, то піднімалися сходами, то спускались, аж поки я зовсім не заплуталася. Хитромудра звивистість усередині дивно співвідносилася із зовнішньою простотою оселі. Мабуть, із часом у планування будинку вносили зміни: він добудовувався то тут, то там. Схоже, мене привели у крило, якого не видно з фронтону.

– Ви незабаром призвичаїтеся, – мовила економка, забачивши спантеличений вираз на моему обличчі; ії слова я радше прочитала з губ, аніж почула.

Нарешті ми зійшли з проміжного майданчика й зупинилися. Джудіт відчинила двері, і ми опинились у вітальні. Тут було трое дверей.

– Це ванна, – сказала економка, відчиняючи перші, – це спальня, – відчиняючи другі, – а це кабінет.

Як і решта приміщень, кімнати були напхані подушечками, підстилками й завісками.

– Ви де будете істи: у ідальні чи тут? – спитала Джудіт, вказуючи на маленький столик та единий стілець біля вікна.

Я не знала, чи доречно мені буде істи разом із господинею (це залежало від того, яку роль я тут відіграю – гості чи найманого працівника), тож завагалася. Джудіт інтуітивно збагнула причину мого вагання і, вдаючи, що долае звичку не розводитися про господиню, зауважила:

– Міс Вінтер завжди ість сама.

– Тоді, якщо не заперечуете, я істиму тут.

– То, може, вам відразу ж принести суп і бутерброди? Ви довго іхали поіздом і, певне, зголодніли. Усе необхідне для приготування кави і чаю е тут, у кімнаті.

Із цими словами економка відчинила дверцята буфета, що стояв у кутку, і я побачила там чайник та інше приладдя для приготування напоів. Був там навіть маленький холодильник.

– Це звільнить вас від необхідності зайвого разу йти до кухні, – пояснила вона і винувато посміхнулася, наче вибачаючись за те, що не надто радітиме, побачивши мене у своій кухні.

Економка пішла, і я попрямувала до спальні – розпаковувати речі.

Витягти з валізи свою нечисленну одіж, книжки та туалетне приладдя я спромоглася за кілька хвилин. Чай та каву я відсунула вбік і на те місце поставила привезений з дому пакет какао. Після цього я оглянула високе старовинне ліжко (воно було так щедро вкрите подушками, що скільки горошин не підкладай під матрац, іх усе одно не відчути!); та не встигла я на ньому вмоститися, як знов увійшла Джудіт із тацею в руках.

– Міс Вінтер запрошуе вас зустрітися з нею у бібліотеці о восьмій.

Джудіт дуже постаралася, щоб іі слова пролунали як запрошення, але я відразу ж збагнула (і господиня, без сумніву, розраховувала на мою здогадливість), що ніяке це не запрошення, а справжнісінький наказ.

Зустріч із міс Вінтер

Не знаю, чи мені пощастило, чи то була звичайна випадковість, але я дісталася до бібліотеки аж на двадцять хвилин раніше, ніж мені наказали. І не пошкодувала про це. Бо де ще можна з приемністю згаяти час, як не у бібліотеці? І взагалі – хіба е кращий спосіб пізнати людину, ніж побачити, які книжки вона читае і як до них ставиться?

Спершу на мене справила неабияке враження власне кімната, яка здивувала своею несхожістю з рештою будинку. Інші кімнати буквально повнилися трупами задушених слів, а тут, у бібліотеці, можна було вільно дихати. Тут не було килимів і подушок, а переважало дерево: під ногами простягалася дерев'яна підлога, дерев'яними були віконниці високих вікон, а біля стін стояли масивні дубові полиці з книжками.

Це була висока кімната, значно більша завдовжки, ніж завширшки. З одного боку п'ять арочних вікон простягалися від стелі майже до підлоги, закінчуючись підвіконнями. П'ять дзеркал аналогічної форми були встановлені напроти, щоб віддзеркалювати пейзаж за вікном, але наразі вони не відбивали нічого, крім різьбленої поверхні віконниць. Довгі полиці з книжками утворювали ніші, і в кожній заглибині на столику стояла лампа із жовтим абажуром; окрім каміна, що палахкотів у віддаленому кінці кімнати, це було едине освітлення. Лампи кидали на підлогу ніжні, приемні для ока кружальця світла, за якими танули у темряві шереги книжок.

Я поволі йшла до центру кімнати, зазираючи в заглибини праворуч і ліворуч. Перше враження спонукало мене схвально покивати головою: бібліотека була дуже пристойна й належним чином упорядкована. Усі книжки розставлено в алфавітному порядку і згідно з категоріями, скрізь чисто і ладно – я б сама організувала цю справу точнісінько так. Крім усіх моіх улюблених книжок, тут була ще безліч рідкісних і дорогоцінних видань, доповнених простішими, добряче зачитаними екземплярами. Я побачила не тільки «Джейн Ейр», «Грозовий перевал» і «Жінку в білому», але й «Замок Оранто», «Таемницю леді Одлі» і «Наречену-привид». Мені аж подих перехопило від

захвату, коли я узріла раритетне видання «Доктора Джекіла і містера Гайда», що його мій батько вважав зниклим.

Зачудована багатющим вибором, я розглядала книжки, поволі наближаючись до каміна у віддаленому кінці кімнати. В останній ніші праворуч одна етажерка з полицями вирізнялася навіть здалеку: замість бляклих, здебільшого брунатних корінців давніших книжок там виднілися сріблясто-блакитні, сірувато-зелені й рожево-бежеві кольори пізніших видань. Це були єдині сучасні книжки у кімнаті. Твори самої міс Вінтер. На верхніх полицях етажерки я побачила заголовки ранніх книжок авторки, пізніші ж твори містилися на нижніх полицях. Кожен твір був представлений численними виданнями, декотрі з них навіть фігурували в іншомовних перекладах. «Тринадцяти казок» – книжки з помилковою назвою – я не виявила, натомість виправленої версії, «Казок про чудесні перетворення та розпач», було аж дванадцять різних видань… утім, може, і більше.

Я взяла примірник останньої книжки міс Вінтер. Сторінка перша: літня черниця приїжджає до невеличкого будинку на околиці неназваного міста – здогадно, десь в Італії. Вона заходить до кімнати, де її з неприхованим подивом вітає пихатий молодик – чи то англієць, чи то американець. (Я перегорнула сторінку. Перші ж абзаци полонили мою увагу не менше, ніж при першій зустрічі з книжкою Віди Вінтер, і я, сама того не бажаючи, безоглядно поринула у читання.) Спочатку молодик не може збагнути того, що вже давно встиг второпати читач: черниця приїхала до нього з дуже поважними намірами, і це спричинить у його житті такі зміни, про які він і не здогадується. Обережно, поволі розпочинає гостя розмову (тут я знову перегорнула сторінку, вже забувши і про бібліотеку, і про міс Вінтер, і про себе саму), та молодик ставиться до почутого з несерйозністю легковажної молодості…

Раптом щось пронизало мене й відволікло від читання. Наче хтось злегка штрикнув мене голкою у спину.

За мною хтось стежив.

Я не раз чула про поколювання у спині; кажуть, воно є досить поширеним відчуттям, однак зі мною це трапилося вперше. Як і в більшості самотніх людей, мої органи чуття настроєні так, щоб чітко відзначати присутність інших, тож я більшою мірою звикла до тих ситуацій, коли отим невидимим шпигуном у кімнаті є я сама, ніж до тих, коли шпигують за мною. І ось тепер хтось за мною дійсно стежив, і не просто стежив, а стежив уже давно. Цікаво, в яку саме мить виникло в мене оте неприємне відчуття? Я пригадала останні кілька хвилин, намагаючись поєднати у часі спогади про своє тіло і спогади про книжку. Може, воно з’явилося саме тоді, коли черниця вперше звернулася до молодика? Тоді, коли її провели до будинку? Чи раніше? Намагаючись жодним порухом не виявити своїх почуттів, удаючи, наче нічого не відбувається, я знову схилила голову над книжкою і спробувала пригадати.

І пригадала.

Колюче відчуття у спині з’явилося ще до того, як я взяла книжку до рук.

Мені потрібен був час, щоб оговтатись, тому я перегорнула сторінку і вдала, ніби читаю далі.

– Не треба мене дурити!

Голос письменниці прозвучав владно, урочисто, повчально.

Мені нічого не лишалося робити, як озирнутися й поглянути на неї.

Віда Вінтер не збиралася приховувати свою зовнішність. Це була зовнішність прадавньої цариці чи чаклунки… а може, богині?.. Її застигла постать велично здіймалася зі скупчення товстих пурпурових і червоних подушок. Фалди бірюзової шалі, накинутої на плечі, не пом'якшували кутастості її фігури. Мідно-червоне волосся було вкладене вишуканим конфекціоном з локонів та завиточків. Обличчя, вигадливо розкреслене зморшками, наче географічна мапа, вкривав шар пудри, а губи були зухвало підведені яскраво-червоною помадою. Руки, що лежали на колінах, являли собою своєрідну комбінацію з рубінів, смарагдів і кістлявих пальців; нігті ж, схожі на мої (так само коротко острижені і прямокутні), створювали явний дисонанс.

Але найбільше мене вивели з рівноваги її сонцезахисні окуляри. Очей Віди Вінтер видно не було, але мені пригадалася ота пекельно-зелена райдужна оболонка з плаката на залізничній станції; схоже, темні лінзи її окулярів набули потужності пошукового прожектора: мені здалося, що за іхньою допомогою письменниця дістала здатність проникати крізь шкіру в самісіньку душу людини.

Я щільніше закуталася в накидку, вдягла маску байдужості й сховалася в обладунки безсторонності. На мить мені здалося, що моя непроникність здивувала письменницю; утім, вона хутко оговталась і сконцентрувала свої сили.

– Що ж, прекрасно, – мовила міс Вінтер із сарказмом у голосі, посміхаючись радше до себе, ніж до мене. – Перейдімо до справи. У листі ви даете мені зрозуміти, що маете певні застереження щодо запропонованих умов оплати вашої роботи.

– Власне, так. Тобто…

Її владний голос лунав далі – вона ніяк не відреагувала на мої намагання щось відказати.

– Я пропоную вам збільшення щомісячної платні й заключного гонорару.

Я облизнула губи, похапцем метикуючи, що сказати. Але не встигла я й рота розтулити, як сонцезахисні окуляри Віди Вінтер застрибали вгору-вниз: вона оцінювала поглядом мій рівно підстрижений темно-брунатний чубок, пряму спідницю й темно-синій джемпер. Обличчя письменниці скривилося в подобі співчутливої усмішки.

– Але ж прагнення матеріальної вигоди явно не у вашому характері. Як дивно. – У її голосі з'явилася холодна нотка. – Я писала про людей, яким байдуже до грошей, але ніколи не думала, що колись доведеться зустрітися

саме з такою людиною. – Вона відкинулася на подушки. – Я висновую, що проблема тут у бракові внутрішньої цілісності. Люди, чие життя не врівноважується здоровим потягом до грошей, страждають на вражаючу, просто маніакальну одержимість цілісністю своєї особистості.

Помахом руки вона знов зупинила слова, вже ладні злетіти з моїх вуст.

– Ви не бажаете братися до авторизованої біографії через побоювання, що вашу неупередженість поставлять під сумнів. Ви припускаете, що я маю намір контролювати процес створення та зміст книжки. Ви також знаете, що я не пускала до себе біографів у минулому, і тому вам цікаво, яку мету я переслідую, раптово змінивши свою думку. А ще, – і знову пронизливий погляд окулярів-прожекторів, – ви боїтеся, що я збираюся ввести вас в оману.

Я розтулила було рот, щоби заперечити, але так і не знайшла, що сказати. Міс Вінтер мала рацію.

– Ага, не знаєте, що сказати? Вам незручно звинувачувати мене у намірі брехати? Люди не люблять винуватити одне одного у брехні. Заради Бога, сідайте.

Я сіла.

– Я ні в чому не збираюся вас винуватити, – обережно почала була я, але міс Вінтер відразу ж перервала мене.

– Не будьте такою ввічливою. Якщо і є щось, чого я не дотримуюся, то це правила ввічливості.

Вона наморщила лоба, і над окулярами з'явилася чітка і вельми виразна арка чорних брів, яка враз надала її обличчю неприродного виразу.

– Увічливість… Знайте, що це – чеснота нікчем, якщо її взагалі можна назвати чеснотою. І що є такого захопливого у беззубості, поясніть, коли ваша ласка? Зрештою, бути беззубим і нешкідливим дуже легко. Щоб бути ввічливим, ніякого таланту не потрібно. Навпаки, ввічливість – це єдине, що лишається тоді, коли у всьому іншому ви зазнали поразки. Людям амбітним начхати, що про них думають інші. Не думаю, що Вагнер втратив би сон, побиваючись, що він міг образити чиїсь почуття. Бо Вагнер був геній.

Невтомно і наполегливо звучав голос Віди Вінтер, коли вона наводила приклад за прикладом, розповідаючи про геніїв та їхній вроджений егоїзм. Поки вона говорила, складки її шалі жодного разу не поворухнулися.

«Вона що, з каменю витесана?» – подумалося мені.

Нарешті вона закінчила свою лекцію такими словами:

– Увічливість – це риса, якої я не маю сама і не ціную в інших. Тож забудьмо про неї. Нехай вона вас не турбує. – І з виглядом людини, чие слово на цю тему є вирішальним, письменниця замовкла.

– Ви згадали про неправду, – сказала я. – Саме вона мене й турбує.

– У якому розумінні?

Через темні лінзи я бачила лише, як рухалися віі міс Вінтер. Вони вигиналися і тріпотіли навколо іі очей, наче довгі лапи павука навколо тулуба.

– Тільки за останні два роки ви розповіли журналістам дев'ятнадцять абсолютно різних версій вашого життя. І це лише ті, які я знайшла в результаті побіжного пошуку. Насправді іх набагато більше. Можливо, сотні.

Письменниця знизала плечима.

– Такий уже в мене фах. Я оповідачка-вигадниця.

– А я біограф. Я працюю тільки з фактами.

Вона тріпонула головою, і тугі кучері гойднулися.

– Ну які ж ви, біографи, нудні! От я б ніколи не стала біографом. Вам не здається, що правда бувае набагато кращою, коли іі приправлено якоюсь вигаданою історіею?

– Це не стосуеться тих вигадок, які ви вже встигли оповісти журналістам.

Міс Вінтер вимушено кивнула на знак згоди.

– Міс Лі, – почала вона. Мова іі вповільнилася. – Повірте, я мала вагомі підстави створювати димову завісу навколо свого минулого. Але ці підстави, запевняю вас, уже втратили свою значущість.

– Які підстави?

– Життя – це компост.

Я здивовано кліпнула очима.

– Вас дивують моі слова, але це так. Усе мое життя, увесь мій досвід, усе, що мені довелося пережити, люди, яких я знала, всі моі спогади, мріі, фантазіі, все, що я прочитала, – все це було кинуто у компостну купу. З часом воно перегнило і перетворилося на чорну родючу органічну мульчу. Процес клітинного розпаду робить речі невпізнанними. Дехто називае це багатою уявою. А для мене це – купа перегною. Час від часу я беру задум, висаджую його, як рослину, в компост і чекаю. Задум живиться отіею чорною речовиною, що колись була життям, використовуе іі енергію. Він проростае. Укорінюеться. Дае пагінці. І ось одного дня з нього виростае оповідання або роман.

Аналогія мені сподобалася, і я кивнула.

– Читачі, – вела далі Віда Вінтер, – це бовдури. Вони гадають, що все написане е автобіографічним. І справді е, але зовсім не так, як вони це собі уявляють. Якась частина письменницького життя мае відпасти й перегнити, щоби потім дати поживу художньому творові. Треба дати життю

перегнити. Саме тому я й не дозволяла журналістам порпатися в моєму минулому, витягувати на загальний огляд його шматки і на свій розсуд тлумачити їх. Щоб мати можливість писати книжки, я мусила забезпечити спокій своєму минулому, дати змогу Часові зробити свою справу.

Я поміркувала над її словами, а потім запитала:

– І що ж сталося? Чому ви передумали?

– Я стара. Я хвора. Складіть ці два факти докупи, пані біограф. Що це означає? Напевне, кінець історії.

Я прикусила губу.

– А чому б вам самій не написати книжку про себе?

– Уже запізно, я не встигну. До того ж – хто тепер мені повірить? Надто довго дурила я журналістів.

– А мені ви збираетеся розповісти правду? – поцікавилася я.

– Так, – відповіла міс Вінтер, і я встигла відчути в її голосі вагання, хоча тривало воно якусь невловиму часточку секунди.

– А чому ви збираетеся розказати правду саме мені?

Письменниця трохи помовчала.

– Уявіть собі, останні чверть години я ставлю собі те саме запитання. А що ви за людина, міс Лі?

Я знову надала своєму обличчю вигляду непроникної маски.

– Я продавець. Працюю в букіністичній крамниці. А ще я, як ви вже знаете, біограф-аматор. Ви ж читали мою роботу про братів Ландье?

– Щось для початку негусто… Якщо ми збираємося працювати разом, мені слід довідатися про вас трохи більше. Як же я відкрию секрети свого життя людині, про яку нічогісінько не знаю? Розкажіть мені про себе. Які ваші улюблені книжки? Про що ви мріете? Кого кохаете?

Це вже було занадто.

– Ну ж бо, відповідайте! Благаю вас! Як же я житиму під одним дахом із незнайомкою? Незнайомкою, яка на мене працює? Так не годиться. Скажіть мені, ви вірите у привидів?..

Підштовхувана чимось сильнішим за здоровий глузд, я підвелася зі стільця.

– Що ви робите? Куди ж ви? Стривайте!

Я йшла не поспішаючи, намагаючись не зірватися на біг, відчуваючи ритм, що його вистукували мої ноги по дощаній підлозі, і в цей момент міс Вінтер знов гукнула до мене. У її голосі цього разу вчувався панічний відчай.

– Поверніться! Я розповім вам історію, просто прекрасну історію!..

Я не зупинялася.

– Був собі колись будинок із привидами…

Ось я дійшла до дверей; ось моі пальці стиснули ручку.

– Була собі колись бібліотека…

Я вже відчинила двері і збиралася була зробити крок у порожнечу за ними, як тут голосом, хрипким зі страху, Віда Вінтер жбурнула в мене слова, від яких я заклякла на місці.

– Були собі колись близнята…

Дочекавшись, поки ці слова розтануть у повітрі, я обернулася й побачила потилицю міс Вінтер. Тремтячими руками вона затуляла обличчя.

Вагаючись, я ступила назад до кімнати. Зачувши моі кроки, письменниця різко повернулася до мене, тріпонувши мідно-червоними кучерями.

Я заклякла зі здивування. Окуляри кудись зникли. З почуттям, схожим на благання, на мене дивилися зелені очі, яскраві, наче мозаічне скло, але від того не менш реальні. Якусь мить ми лише мовчки дивилися одна на одну. Нарешті почувся тремтливий голос, одночасно схожий і несхожий на голос Віди Вінтер.

– Будь ласка, міс Лі, сідайте.

Сила, якій я не могла опиратися, підштовхнула мене до стільця, і я сіла.

– Але я нічого не обіцяю, – стомлено попередила я.

– А я нічого від вас не вимагаю, – почувся у відповідь слабкий, невпевнений голос.

Отже, перемир’я.

– Чому ви зупинили свій вибір саме на мені? – знову запитала я.

І цього разу вона відповіла:

– Через ваше есе про братів Ландье. А ще тому, що ви розуміетеся на близнятах.

– А тепер ви мені розкажете правду?

– Так, я розкажу вам правду.

Ці слова прозвучали досить переконливо, але я все одно відчула, що за ними криеться невпевненість. Так, письменниця мала намір розповісти мені правду, вона дійсно вирішила, що розповість правду, – ось тільки не могла

Віда Вінтер до кінця повірити, що і справді це зробить. Обіцяючи бути чесною, вона переконувала передовсім не мене, а себе.

Тому я зробила пропозицію:

– Я спитаю у вас про три речі. Вони мають стосунок до державного архіву. Коли я звідси піду, я зможу перевірити те, що ви мені скажете. І якщо я переконаюся, що ви сказали правду, я погоджуся взяти від вас винагороду.

– А, правило трьох… Магічне число… Три випробування для принца, перш ніж він здобуде право на руку прекрасної принцеси. Три бажання, що їх рибалка загадує золотій рибці. Золотокоса дівчинка і трое ведмедів. Трое непривітних цапів. Міс Лі, якби ви поставили мені два або, скажімо, чотири запитання, тоді я б, може, і збрехала вам; але ж три…

Я витягла ручку з пружинного кріплення записника і розгорнула його.

– Ваше справжне ім’я?

Їй аж забракло повітря від несподіванки.

– А ви впевнені, що це найкращий спосіб розпочинати інтерв’ю? Давайте краще я розповім вам історію з привидами, дуже цікаву історію, слово честі. Може, так вам буде легше збагнути суть…

Я похитала головою.

– Назвіть ваше справжне ім’я.

Плетиво кістлявих пальців та рубінів заворушилося на її колінах; камінці поблискували у тремтливому вогні каміна.

– Мене справді звуть Віда Вінтер. Я виконала всі необхідні юридичні процедури, щоб мати змогу називати себе так абсолютно чесно і на законних підставах. Вам, мабуть, цікаво знати ім’я, під яким мене знали раніше. Мене звали…

Письменниця зробила паузу, вочевидь, намагаючись подолати якусь внутрішню перешкоду, і коли вона вимовила своє колишне ім’я, то прозвучало воно підкреслено нейтрально, без будь-якої інтонації, наче це були якісь іноземні слова, значення яких міс Вінтер зовсім не цікавило:

– Мене звали Аделіна Марш. – Ніби бажаючи перервати й ту мінімальну вібрацію, спричинену цими словами, міс Вінтер відразу ж продовжила, і досить уїдливо: – Сподіваюся, ви не питатиметесь про дату мого народження. Я вже в тому віці, коли етикет вимагає про неї забути.

– Можете не казати. Буде цілком достатньо, якщо ви повідомите місце народження.

Міс Вінтер роздратовано зітхнула.

– Ви б дізналися набагато більше, якби дозволили мені розповісти про це по-своєму.

– Але ж ми домовилися. Три факти з державного архіву.

Вона ображено стулила губи.

– У архіві ви дізнаетеся, що Аделіна Марш народилася в пологовому будинку святого Варфоломія у Лондоні. Навряд чи я можу надати якісь особисті гарантії достовірності цього факту. Так, я видатна особа, але не настільки видатна, щоб пам'ятати обставини власного народження.

Я зробила відповідну позначку в записнику.

Час на третє запитання… Чесно кажучи, я не знала, про що її спитати. Міс Вінтер не схотіла повідомити мені свого віку – і байдуже: мене мало цікавила дата її народження. Знаючи час виходу її першої книжки, можна було зробити висновок, що письменниці було щонайменше сімдесят три роки, а щонайбільше вісімдесят (варто зробити поправку на косметику та хворобу). Крім того, знаючи ім'я й місце її народження, я легко можу з'ясувати й дату. Я пересвідчуся, чи існувала насправді особа на ім'я Аделіна Марш. Що б іще спитати, га? Мабуть, мені й справді хотілося почути від міс Вінтер якусь історію… але коли вже в мене з'явилася нагода скористатися з третього запитання, немов із джокера у грі в покер, то я цієї нагоди не змарную й піду з потрібної карти.

– Розкажіть мені… – я почала повільно, обережно. В історіях про чаклунів саме третє запитання могло непоправно зіпсувати те, що вдалося досягти першими двома… – Розкажіть мені про щось таке, що підтверджувалося б архівними даними за той період, коли ви ще не встигли змінити ім'я.

«Успіхи у навчанні, – подумалося мені. – Досягнення у шкільних спортивних змаганнях. Невеличкі тріумфи, зареєстровані на радість щасливим батькам, приклад для вдячних нащадків».

Запала тиша. Здавалося, міс Вінтер із головою сховалася до своєї мушлі. Я починала розуміти, чому я її не помітила, стоячи біля етажерки й читаючи книжку. Ця непроникність міс Вінтер дивувала, інтригувала мене.

Віда Вінтер знову визирнула з-під панцира.

– Як ви гадаєте, чому мої книжки мають такий успіх?

– Ну, на це багато причин…

– Можливо. Але головне – це те, що в них є початок, середина і кінцівка. Дотримуватися цієї послідовності вкрай важливо.

Письменниця зітхнула і почала нервово совати руками.

– Я відповім на ваше запитання. Я розповім про те, що трапилося зі мною ще до того, як я стала письменницею і змінила ім'я; ці відомості мають офіційне підтвердження. Це взагалі найважливіше з усього, що будь-коли зі мною траплялося. Але я не думала, що змушена буду вам про це так швидко розповісти. І цього разу мені доведеться порушити моє золоте правило. Спершу я розповім вам кінець цієї історії, а вже потім – її початок.

– Кінець? Чому кінець? Це нелогічно, зважаючи на те, що ця історія трапилася ще до початку вашої письменницькоі кар’ери.

– Дуже просто, міс Лі. Моя історія – історія мого життя – скінчилася ще до того, як я почала писати. Моя літературна творчість завжди була лише способом скоротати час після того, як усе інше втратило сенс.

Я промовчала, й міс Вінтер глибоко зітхнула, наче шахіст, що потрапив у цугцванг.

– Я могла б вам цього й не розповідати. Але ж я пообіцяла! Правило трьох. Його неможливо уникнути. Чарівник може вмовляти хлопчика, щоб той відмовився від третього побажання, бо воно неодмінно накоіть лиха, але хлопчикові дуже кортить, і чарівник просто змушений надати йому цю можливість – такими е правила казки. Ви попросили мене розповісти вам правду про три речі, і я мушу задовольнити ваше прохання – згідно із правилом трьох. Але спершу дозвольте мені теж дещо попрохати навзамін.

– Що саме?

– А те, що опісля не повинно бути ніяких карколомних стрибків туди-сюди щодо моеі розповіді. Завтра я почну розповідати вам свою історію: від початку, через середину і до кінцівки. Усе як годиться. Але жодного ошуканства. Жодних забігань наперед. Жодних запитань. Жодних хитромудрих зазирань на останню сторінку.

Чи мала міс Вінтер право висувати свої вимоги після прийняття моіх умов?.. Певно, що ні. Але все одно я кивнула головою.

– Згода.

Письменниця заговорила, і я помітила, що вона намагаеться уникати мого погляду.

– Я мешкала в Енджелфілді.

Їі голос на мить затремтів, і вона знервовано потерла долоню.

– Мені було шістнадцять.

Голос міс Вінтер став уривчастим; невимушеність покинула іі.

– Трапилася пожежа.

Слова були важкі й грубі, наче каміння; вона ніби силою виштовхувала іх із себе.

– Я втратила все.

І тут з іі вуст зірвався зойк, якого вона не встигла стримати.

– О Еммеліно!..

У багатьох культурах світу вважається, що ім’я містить усю містичну силу особи, якій воно належить, і що його повинен знати лише Господь, сам власник імені та дуже обмежене коло втаємничених. Промовити ім’я всуе означає в таких культурах накликати біду. У мене тієї миті виникло схоже зловісне відчуття.

Міс Вінтер стиснула губи – але запізно. Я побачила, як під її шкірою затремтіли м’язи.

Ось тепер я переконалася, що не можу поїхати звідси просто так, не зазирнувши в самісіньке осердя історії. Без сумніву, це була історія про любов. І втрату. Бо чим іще пояснити отой розпачливий вигук, як не втратою близькоі людини?.. Мить – і я зазирнула за маску з білої пудри, за обладунки з вишуканого одягу… На кілька секунд мені здалося, що я зазирнула просто в серце міс Вінтер, у її думки.

Я пізнала саму її сутність; а як інакше, коли це була і моя сутність? Ми обидві були одинокими близнючками. Коли я це збагнула, уявний вузол, яким міс Вінтер прив’язала мене до своеі історії, затягнувся на моіх зап’ястках іще міцніше. Мою цікавість, мій захват умить пронизав страх.

– А де можна прочитати офіційний звіт про цю пожежу? – запитала я, намагаючись не видати голосом своіх розбурханих почуттів.

– У місцевій газеті. У «Бенбері Геральд».

Я кивнула, зробила помітку і швидко згорнула записник.

– Хоча, – додала письменниця, – існує ще одне свідчення. Свідчення дещо іншого характеру. Я можу пред’явити вам його просто зараз.

Я здивовано звела брови.

– Підійдіть сюди.

Уставши з крісла, я пройшла половину відстані, що нас розділяла.

Віда Вінтер повільно піднесла вгору праву руку і простягла в мій бік стиснутий кулачок, який, здавалося, на три чверті складався з коштовного каміння, за оправу якому служили зігнуті, наче кігті, пальці. Порухом, який коштував ій великого зусилля, вона вивернула руку й розтулила долоню, наче в ній був несподіваний подарунок, призначений для мене.

Але подарунку там не було. Несподіванкою виявилася сама рука. Знищена вогнем, плоть її долоні скидалася на місцевість, яку назавжди спотворив потік розжареної лави з жерла вулкана. Пальці повністю не розгиналися: іх стягувала в кулак зморщена й порубцьована шкіра. У центрі пошрамованої долоні виднівся якийсь химерний знак, настільки глибоко впечений у плоть, що я, переборюючи несподіваний напад нудоти, подумала: адже там має бути кістка?! Цей химерний знак нагадував коло, від якого у напрямку великого пальця відгалужувалася коротка лінія; він був схожий на літеру Q. Утім, я була настільки шокована, що до пуття й не розгляділа його; він справив на мене таке враження, яке могла б справити поява на англомовній сторінці якогось нерозбірливого напису незрозумілою чи давно забутою мовою.

Мені запаморочилося в голові, і я позадкувала до свого крісла.

– Вибачте, – почулося мені крізь пелену мороку. – Людина настільки призвичаюється до власних жахів, що геть забуває про те враження, яке вони можуть справити на інших.

Я сіла, й морок довкола мене почав рідшати.

Міс Вінтер притисла пальці до пошкодженої долоні, перевернула руку і знову сховала всіяний коштовним камінням кулачок на колінах, обхопивши його пальцями другої руки, наче від чогось захищаючи.

– Мені дуже шкода, що ви не схотіли послухати мою історію з привидами, міс Лі.

– Ще буде час.

Інтерв'ю скінчилося.

Ідучи до своєї кімнати, я пригадала лист, що його отримала від міс Вінтер. Пригадала письмо, не схоже на всі ті, що мені доводилося бачити. Мені подумалося тоді, що людина так химерно пише внаслідок якоїсь хвороби, можливо, чогось на кшталт артриту. Але тепер я втямила. Починаючи з першої книжки і впродовж усієї літературної кар'єри міс Вінтер писала свої шедеври лівою рукою.

У моєму кабінеті на вікнах висіли зелені вельветові штори, а стіни вкривав світло-золотистий атлас із розводами. Незважаючи на пухку вовняну тишу, ця кімната мені подобалася, особливо широкий дерев'яний стіл біля вікна і простий стілець із прямою спинкою. Увімкнувши настільну лампу, я видобула із сумки й поклала біля себе стос паперу для писання та звичні дванадцять олівців, нові-новісінькі: незагострений червоний шерег, із яким я зазвичай розпочинала кожну роботу. Останнім, що я виклала з дорожньої сумки, була стругачка для олівців; я прикрутила її фіксатором до краю столу, а під нею поставила кошик для сміття.

Потім, недовго думаючи, вилізла на стіл, відсунула вишуканий бордюр і взялася за карниз. Пальцями я намагалася намацати гачки й петлі, якими краї штор кріпилися до карниза: я вирішила зняти штори. Для жінки моєї статури це була важка робота: довжелезні штори – з накладками і теплими підкладками – звисали аж до підлоги, й коли я перекинула їх через плече, вони немилосердно тисли на мене своєю вагою. Тим не менш за кілька хвилин штори опинилися в шафі, а я, стоячи посеред кімнати, прискіпливо оглядала результати своєї роботи. А з великого обширу віконної шибки до мене – так само прискіпливо – приглядався напівпрозорий привид моєї сестри.

Її світ дещо відрізнявся від мого: бліді обриси стола по той бік шибки, позаду – крісло із пледами та покривалами, розташоване в самісінькому центрі кружальця світла від торшера. Її крісло було сірим, а мое червоним; мое крісло стояло на кашмірському килимі в оточенні світло-золотистих

стін, а ії – витало, ніби привид, у якійсь непевній, нескінченно темній площині, де, наче дихаючи, звивалися якісь утворення, схожі на хвилі.

Разом із сестрою ми розпочали маленький ритуал приготування наших столів до роботи. Стос паперу ми розділили на менші купки і струснули кожну з них, щоб між аркушів потрапило повітря. Один за одним ми загострили наші олівці, обертаючи ручку стругачки і спостерігаючи, як довгі стружки скручуються, звисають і нарешті падають у кошик. Коли до належної гостроти було доведено останнього олівця, ми не поклали його разом з іншими, а залишили в руках.

– Ну от, – сказала я сестрі. – Усе готове до роботи.

Вона розтулила рота і, здавалося, щось відповіла. Але я ії не почула.

Стенографувати я не вмію. Під час інтерв'ю я просто занотовувала ключові слова, сподіваючись, що їх вистачить, аби згадати найголовніше, коли я візьмуся безпосередньо до писання. І цей прийом спрацював добре. Час від часу зазираючи до свого записника, я заповнювала центральну частину аркуша словами, що їх сказала міс Вінтер, потім створювала у своїй уяві ії образ, намагалася відтворити подумки ії голос, згадати, як вона поводилася. Невдовзі я забувала, що переді мною нікого немає, і починала писати, наче під диктовку самої міс Вінтер.

Я залишала широкі поля. Ліворуч занотовувала всі особливості міміки й жестикуляції письменниці, які, на мою думку, тим чи іншим чином впливали на значення сказаного нею. Поле праворуч я залишала незаповненим. Саме тут, перечитуючи власний текст, занотовувала я свої думки, коментарі й запитання.

У мене з'явилося відчуття, ніби я працюю вже кілька годин. Відволікшись, я зробила собі чашку какао, але робочий час наче завис в очікуванні, й коротка перерва на відпочинок ніяк не вплинула на його перебіг: повернувшись до роботи, я увійшла в неї так, наче жодних зупинок не було.

«Людина настільки призвичаюється до власних жахів, що зовсім забуває про те враження, яке вони можуть справити на інших», – написала я в центральному стовпчику, а ліворуч додала примітку про те, як письменниця затуляла пальцями здорової руки кулачок скаліченої. Двічі підкресливши останній рядок написаного, я потягнулася. Та, що за вікном, потягнулася теж, потім узяла списані олівці і знову їх загострила.

Не встигла вона позіхнути, як з ії обличчям почало щось коїтися. Спочатку в центрі ії лоба несподівано виникло щось схоже на пухир. Потім такий самий знак з'явився у неї на щоці, потім – під оком, на носі, на губах. Кожен новий нарив супроводжувався глухим стуком, який невдовзі перетворився на безперервне стукотіння. Через кілька секунд обличчя розпалося на шматки.

Але це не була робота смерті. Це був усього-на-всього дощ. Довгожданий дощ.

Я розчинила вікно, випростала руку й почекала, доки в долоню не набралася вода, потім умила нею очі й обличчя – і затремтіла від холоду. Час спати.

Я залишила вікно трохи прочиненим, щоб чути стукіт дощу. Рівномірно, приглушено і м’яко він падав і падав на землю. Я чула його, коли роздягалася, коли читала і коли спала. Він супроводжував мої сни, як ненастроєний радіоприймач, який забули вимкнути на ніч і з якого лине розпливчастий звуковий фон, а за тим фоном ледь угадується шепіт якимись чужоземними мовами та уривки незнайомих мелодій.

І почалося…

Наступного ранку о дев’ятій міс Вінтер прислала по мене, і я пішла до бібліотеки.

Удень приміщення мало зовсім інший вигляд. Віконниці вже розчинили, і потік світла, що линув через височенні вікна з бляклих небес, затопив кімнату. Сад, і досі вологий від рясного нічного дощу, весело виблискував під вранішнім сонцем. Створювалося враження, ніби екзотичні рослини у горщиках на підвіконнях намагаються доторкнутися стеблами до стебел своїх загартованих негодою вологих родичів по той бік скла, а вишукана рама вікна здавалася не грубішою за блискуче павутиння, що перегородило садову стежину від куща до куща. Сама ж бібліотека, яка після вчорашнього вечора наче стала ще вужчою й довшою, скидалася на книжковий міраж посеред мокрого зимового саду.

За контрастом із блідо-блакитним небом і молочно-білим сонцем, міс Вінтер була наче вогонь і жар – дивовижна теплична квітка у зимовому північному саду. Сьогодні на ній не було темних окулярів, але її очі з повіками, підфарбованими у пурпуровий колір, були підведені темною смугою у стилі Клеопатри й оправлені, як і вчора, важкими чорними віями. При денному світлі я побачила те, чого не побачила учора ввечері: обабіч прямого, як лінійка, проділу мідно-червоного волосся міс Вінтер пролягла сива – майже біла – смужка.

– Пам’ятаєте, про що ми домовлялися? – почала вона, коли я сіла у крісло з протилежного боку каміна. – Зав’язка, розвиток дії й розв’язка; усе в належному порядку. Жодних хитрощів. Без забігання наперед. Жодних запитань.

Я почувалася кволою. Незнайоме ліжко у незнайомому місці… Спала я погано, і спозаранку в моїй голові вертілася якась нудна й немелодійна пісня.

– Починайте звідки хочете, – погодилася я.

– Почнімо спочатку. Хоча початок не завжди там, де може здатися на перший погляд. Наше життя видається нам надзвичайно важливим, тому ми схильні думати, що його історія має починатися з нашого народження. Спочатку не було нічого, потім народилася я… Одначе це не так. Людське життя – не нитка, яку можна виокремити з мотузки, розрівняти і покласти для загального огляду. Родинне життя – це павутина. Неможливо доторкнутися до якоїсь її нитки, не змусивши при цьому вібрувати решту. Неможливо

зрозуміти одну частину без усвідомлення сенсу цілого. І моя історія – не лише моя. Це історія Енджелфілду. Енджелфілду як маетку. Енджелфілду як села. Енджелфілдів як конкретної родини: Джорджа і Матильди; їхніх дітей, Чарлі та Ізабель; дітей Ізабель – Еммеліни та Аделіни. Історія їхньої домівки, їхніх доль, їхніх страхів. А також історія їхнього привида. Привидам завжди слід приділяти належну увагу, чи не так, міс Лі?

Із цими словами вона кинула на мене пронизливий погляд; я ж удала, що не звертаю на нього уваги.

– Насправді народження не є початком. У цей час ми не розпоряджаємося власним життям – життя наше є лише продовженням життя чужого. Візьмімо для прикладу мене. Якщо поглянути на мене зараз, то можна запросто подумати, що моє народження було чимось надзвичайним, чи не так? Що воно супроводжувалося дивними провіщеннями чарівниць, які за сумісництвом були моїми хресними матерями? Ні, все було не так. Зовсім не так. Фактично, коли я народилася, я була не більш ніж побічною сюжетною лінією… Я вже передчуваю ваше запитання: а звідки мені відома історія подій, що передували моєму народженню? З яких джерел? Звідки надійшла інформація? А звідки взагалі береться будь-яка інформація у родині на кшталт Енджелфілдів? Від слуг, звичайно ж. А ще – від Хазяйки. Це не означає, що я дізналася про все безпосередньо від неї. Справді, інколи вона вголос розмірковувала про минуле, пораючись зі столовим сріблом, і часто забувала при цьому про мою присутність. Пригадуючи сільські чутки і плітки, вона невдоволено насуплювалася. Слова, виходячи з вуст Хазяйки, схиленої над кухонним столом, немов починали жити новим життям. І рано чи пізно її розповідь доходила до тем, які аж ніяк не призначалися для дитячих вух, зокрема для моїх; тут Хазяйка раптово помічала, що я поруч, переривалася на півслові й починала терти столове начиння з такою завзятістю, немов заодно із брудом прагнула стерти й минуле. Але в оселі, де є діти, таємниць бути не може. З окремих шматочків я все одно примудрялася скласти цілісну історію. Коли Хазяйка вранці за чаєм базікала із садівником, я вчилася правильно тлумачити несподівану мовчанку, яка була немов пунктуація у начебто безневинній розмові. Удаючи, що нічого не помічаю, я розгадувала значення мовчазних поглядів. Урешті-решт, коли Хазяйка та садівник гадали, що вони нарешті самі і мають змогу поговорити відверто… насправді вони були не самі. Ось як мені стало відомо, звідки я взялася. І згодом, коли Хазяйка була вже не та, що раніш, коли похилий вік заплутав її думки і розв’язав їй язика, її безладне бурмотіння й підтвердило ту історію, на розплутування якої мені знадобилися роки. Саме цю історію, яка прийшла до мене через натяки, погляди і мовчання, я й збираюся переповісти вам звичайними зрозумілими словами.

Міс Вінтер прокашлялася, готуючись почати.

– Ізабель Енджелфілд була не така, як усі.

На якусь мить здалося, що голос утік від неї, й вона здивовано замовкла. Потім заговорила знову, але вже з обережністю, наче побоюючись, що голос знову втече.

– Ізабель Енджелфілд народилася під час зливи з буревієм.

І знову раптова втрата голосу.

Міс Вінтер настільки звикла приховувати правду, що та в ній атрофувалася. Письменниця зробила один фальстарт, потім іще один. Але, як талановитий музикант, що після багатьох років без практики врешті-решт знов опановує свій інструмент, так і вона – після численних спроб – оволоділа своїм голосом.

І розповіла мені історію про Ізабель і Чарлі.

* * *

Ізабель Енджелфілд була не така, як усі.

Ізабель Енджелфілд народилася під час зливи з буревієм.

Наразі неможливо сказати, чи був якийсь зв'язок між цими двома фактами. Але коли через двадцять п'ять років Ізабель удруге покинула дім, то люди в селі замислилися й таки пригадали оту нескінченну зливу в день, коли вона з'явилася на світ. Дехто згадав – так чітко, наче це сталося вчора, – що лікар спізнився через повінь, бо річка вийшла з берегів. Інші – без тіні сумніву – твердили, що пуповина обмоталася навколо шиї немовляти, ледь не задушивши дівчинку ще до народження. Так, це були дійсно важкі й трагічні пологи, бо хіба ж з ударом шостої години, відразу після того як лікар задзвонив у дзвоник, сповіщаючи про народження дівчинки, – хіба ж не покинула іі мати цього світу, перейшовши у потойбічний?.. Тож якби погода була гарна, якби лікар прибув раніше, якби пуповина не позбавила дівчинку повітря, якби іі мати не померла…

Якби, якби… Міркувати в такий спосіб – безглуздість. Ізабель з'явилася на цей світ так, як з'явилася, – і додати з цього приводу більше нема чого.

Немовля – більше несамовитого крику, ніж людини, – залишилося без матері. Здавалося, що воно може залишитися й без батька. Джордж Енджелфілд цілковито занепав духом: він замкнувся у бібліотеці й навідріз відмовився виходити. Могло здатися, що це вже занадто: десяти років подружнього життя загалом бувае достатньо для того, щоб вилікуватися від кохання до дружини, але Енджелфілд був дивак, та й годі. Він кохав свою дружину – свою дратівливу, лінькувату, егоістичну і вродливу Матильду. Він любив іі дужче, ніж своіх коней, і навіть дужче, ніж свого собаку. Що ж до сина Чарлі, дев'ятирічного хлопчака, то про нього Джордж ніколи не думав узагалі.

Зазнавши непоправноі втрати, Джордж Енджелфілд, мало не божевільний від горя, цілими днями сидів у бібліотеці, відмовляючись від іжі й не бажаючи нікого бачити. Там він і ночував, на кушетці; але не спав, а витріщався почервонілими очима на місяць. Так тривало багато тижнів. Його бліді щоки ще дужче зблідли; він схуд і, здавалося, геть відучився розмовляти. З Лондона викликали досвідчених лікарів. Прийшов і пішов священик. Через брак хазяйськоі любові врізав дуба собака – та Джордж Енджелфілд цього майже не помітив.

Зрештою Хазяйці все це страшенно обридло. Вона взяла з колиски манюню Ізабель і понесла іі нагору. Рішучою ходою проминувши дворецького і

проігнорувавши його протести, вона без стуку увійшла до бібліотеки. Так само рішучим кроком наблизилася вона до столу і, не промовивши ані слова, плюхнула дитинча прямісінько в руки отетерілого Джорджа Енджелфілда. Потім гордо повернулася до нього спиною і вийшла, грюкнувши дверима.

Дворецький був рушив до кімнати, маючи намір забрати дитя, але Хазяйка погрозливо піднесла палець і просичала: «Ані руш!» Той був настільки ошелешений, що послухався команди. Уся челядь зібралася біля дверей бібліотеки, перезираючись і не знаючи, що сказати. Але вагома переконливість Хазяйчиного наказу паралізувала їх. Вони так і не наважилися нічого вдіяти.

У виснажливому очікуванні минув день, і ось надвечір до дитячої кімнати увірвалася засапана молодша служниця й вигукнула: «Він вийшов! Пан Енджелфілд вийшов!»

Спокійно, нікуди не поспішаючи, Хазяйка зійшла униз послухати, що сталося.

Годинами слуги стояли у залі, прислухаючись і підглядаючи крізь замкову шпарину. Спочатку іхній хазяін просто сидів і спантеличено витріщався на дитину. Немовля крутилося й белькотіло. Зачувши, як трохи згодом Джордж Енджелфілд у відповідь заворкотів і захихикав, слуги здивовано перезирнулися. Але ще дужче вони здивувалися, коли почули з-за дверей бібліотеки колисанку. Потім настала тиша – немовля, вочевидь, заснуло. Як розповідали слуги, батько дивився на доньку, не відводячи очей. Згодом вона прокинулася й заплакала, бо зголодніла. Її вереск ставав дедалі пронизливішим, і врешті-решт двері розчинилися.

В одвірку стояв мій дід із малою Ізабель на руках.

Узрівши слуг, що байдикували поруч, він грізно поглянув на них і басовито заволав:

– Ви що, збираетеся дитину голодом морити?!

Відтоді Джордж Енджелфілд став особисто доглядати доньку. Він годував іі, купав, перемістив іі ліжечко до своеі кімнати, щоб вона не плакала вночі від самотності, змайстрував спеціальну заплічну сумку, щоб у ній брати дитинча із собою на прогулянки верхи, читав малій Ізабель ділові листи, спортивні розділи в газетах і романи про кохання, ділився з нею всіма думками і планами – словом, поводився так, наче Ізабель була розсудливим, доброзичливим товаришем, а не примхливим і наівним дитям.

Ізабель росла дуже гарною дівчинкою – мабуть, саме через це батько душі в ній не чув. Його первісток, Чарлі, про якого Джордж Енджелфілд і думати забув, був воістину сином свого батька, в усьому на нього схожим: це був занехаяний, незграбний, хворобливий хлопець із рудою кучмою та недоумкуватим виразом обличчя. Ізабель зосередила в собі найкращі риси обох батьків: рудувате волосся, «подарунок» батька, набуло в дівчинки лискучого, насиченого червоно-брунатного кольору; притаманна Енджелфілдам бліда шкіра підкреслювала вишукане «французьке» чоло й вилиці. З батькового боку Ізабель мала гарніше підборіддя, а з материного – гарнішу форму вуст; дівчинка успадкувала Матильдині мигдалуваті очі й довгі віі,

але під цими віями ховалися вражаючі смарагди – своєрідна емблема Енджелфілдів. Словом, зовні Ізабель була втіленням досконалості.

Челядь швидко пристосувалася до дивовижного стану речей. Не змовляючись, слуги стали поводитися так, наче це абсолютно звична справа, коли батько шаленіє від своеі маленькоі донечки. І те, що він з нею не розлучався, аж ніяк не слід було вважати чимось негідним мужчини та джентльмена, чимось сміховинним.

А як же Чарлі, брат маленькоі Ізабель? Це був нетямущий хлопчик, чиі інтереси оберталися довкола нечисленних нав'язливих ідей. Він ніяк не хотів учитися логічно мислити. Він ігнорував свою маленьку сестру, але радо сприйняв ті зміни в житті родини, до яких спричинилася іі поява. До народження Ізабель було двое батьків, яким Хазяйка могла доповісти про його, Чарлі, погану поведінку, і реакцію двох батьків передбачити було неможливо. Мати була непослідовним вихователем: інколи за погану поведінку могла наказати відшльопати сина, а інколи просто сміялася. Батько ж був суворий, але неуважний, і часто задумані ним покарання так і залишалися невиконаними. Коли хлопець потрапляв йому на очі, у Джорджа Енджелфілда виникало неясне відчуття необхідності покарати сина за якусь провину, і він давав йому добрячого прочухана – з упевненістю, що навіть коли цей прочухан незароблений, то все одно згодиться як аванс у рахунок наступного прогрішення.

Це стало для хлопця гарним уроком: він став усіляко уникати зустрічей з батьком.

З появою ж маленькоі Ізабель усе змінилося. Мами не стало, тата фактично теж не стало: Джордж Енджелфілд надто вже переймався своею донькою, щоб звертати увагу на істеричні й розпачливі доповіді служниць про підсмажену на пательні мишу чи про голки, підступно втиснуті в мило чиімись лихими руками. Чарлі дістав волю робити все, що йому було до душі, а до душі було йому висмикувати дошки на самісінькому вершечку сходів на горище і спостерігати, як служниці гепаються донизу, зазнаючи при цьому вивихів та розтягів зв'язок.

Звісно, йому могло перепасти на горіхи й від Хазяйки, але вона була економкою – усього-на-всього економкою. Словом, у своему новому, вільному житті Чарлі міг із насолодою калічити й ранити кого завгодно, точно знаючи, що йому за це нічого не буде. Уважається, що послідовна і виважена поведінка дорослих справляе позитивний вплив на дітей; Чарлі й не думав скаржитися на послідовний недогляд і нехтування з боку батька – роки напівсирітського дитинства стали для Чарлі Енджелфілда найщасливішими роками його життя.

Захоплене обожнювання, з яким Джордж Енджелфілд ставився до своеі доньки, витримало всі мислимі випробування, через які дитина тільки здатна провести власного батька. Щойно Ізабель навчилася говорити, батько виявив у ній надприродний талант наставниці, просто-таки оракула, і почав радитися з нею з усіх питань, аж доки все хатне господарство не стали вести відповідно до примх трирічноі дитини.

Гості й без того бували в Енджелфілдів нечасто, а коли домівка зі стану ексцентричності поволі занепала до стану хаосу, іх стало ще менше. Потім

почали висловлювати свое невдоволення слуги. Дворецький звільнився, коли дівчинці ще не виповнилося й двох. Кухарка протрималася на рік довше, стоічно терплячи порушення режиму харчування, бо вередлива Ізабель бажала їсти тільки тоді, коли їй заманеться. Але й кухарці одного дня урвався терпець, і вона подала прохання про звільнення. Полишаючи Енджелфілд, вона прихопила із собою дівчинку-помічницю, тож Хазяйці самій довелося потурати забаганкам Ізабель і приносити їй у неурочні години різноманітні ласощі. Служниці не вважали за потрібне надсаджуватися на хатній роботі: вони були переконані – і небезпідставно – що іхньої невеличкої платні явно замало, щоб компенсувати садна, синці, розтяги сухожиль та шлункові розлади, на які вони страждали через садистичні експерименти Чарлі. Незабаром вони теж звільнилися, а іхне місце заступили тимчасові наймити й наймички, які змінювалися з калейдоскопічною швидкістю. Зрештою господарство залишилось і без цих тимчасових працівників.

Коли Ізабель виповнилося п’ять, чисельність мешканців у домівці «всохла» до власне Джорджа Енджелфілда, двох його дітей, Хазяйки, садівника й егеря, що охороняв дичину від браконьєрів. Собака наказав довго жити, коти, побоюючись витівок Чарлі, трималися від будинку подалі, а в дощову погоду знаходили притулок у садовому сараї.

Якби Джордж Енджелфілд і помітив те запустіння й зубожіння, до якого докотилося його господарство, він усе одно й оком не змигнув би, бо був сам не свій від щастя: адже в нього була Ізабель.

Якщо хто й жалкував за тим, що челядь розбіглася, так це Чарлі. Залишившись без слуг, бідолаха залишився без об’єктів для своіх експериментів. Вишукуючи, кому б завдати лиха, він зупинив свій погляд на сестрі (рано чи пізно це мусило трапитися).

Він не міг дозволити собі такої розкоші, як змусити Ізабель плакати у присутності батька, а оскільки той дуже рідко відпускав іі від себе, то Чарлі зіткнувся з чималою проблемою. Як же іі виманити?

Спокусою – он як! Нашепотівши ій обіцянок про небачені дива й цікаві несподіванки, Чарлі вивів Ізабель через чорний хід і краем клумби, по межі, а потім крізь сад із підстриженими деревами повів іі до лісу. Там Чарлі знав одну потаемну місцину. Це була стара халабуда, сира й темна, без вікон. Саме те, що треба для всіляких таємниць.

Чарлі полював на жертву, і сестра, менша і слабша, ідеально, на його думку, годилася для такої ролі. Але вона була розумною. Вона була дивачкою. Тому все вийшло зовсім не так, як він сподівався.

Чарлі задер сестрі рукав і дряпонув жовтим від іржі дротом по білій шкірі внутрішньої сторони іі руки вище ліктя. Ізабель спантеличено витріщилася спочатку на червоні краплі крові, що поволі виступали на синьо-багровій подряпині, а потім на любого братика. Їі зелені очі широко розкрилися від здивування і чогось схожого на… задоволення. Ізабель простягла руку по дріт, і Чарлі від несподіванки мимоволі віддав ій його. Вона задерла другий рукав і, проткнувши шкіру, зробила в ній подряпину аж до зап’ястка. Цей поріз вийшов глибшим, ніж той, що зробив ій Чарлі; кров виступила одразу й потекла тоненькою цівочкою. Ізабель задоволено зітхнула,

подивилася на кров і почала ії злизувати. Потім подала дріт братові, жестом показуючи, щоб він теж задер свій рукав.

Чарлі отетерів. Але таки встромив дріт собі в руку, бо так хотіла Ізабель, – і захихотів, долаючи біль.

Ось так: замість жертви Чарлі, сам того не чекаючи, знайшов собі найвірнішу спільницю.

Так і жили Енджелфілди – без гостей, без полювання, без служниць і без більшості того, що в ті роки вважалося обов'язковим для представників іхнього класу. Вони ігнорували сусідів, управління маетком переклали на орендарів, а у тих щоденних ділових зносинах із зовнішнім світом, від яких залежало іхне виживання, цілком покладалися на сумлінність Хазяйки та садівника.

Джордж Енджелфілд забув про існування довколишнього світу, а світ – на певний час – забув про існування Джорджа Енджелфілда. Але потім усе одно згадав. Ішлося про гроші.

Окрім маетку Енджелфілдів, в околиці були й інші великі володіння. Там мешкали інші більш-менш аристократичні родини. Серед власників тих маетків був один господар, який прагнув розпоряджатися своїми грішми щонайдбайливіше. Дослухаючись до порад компетентних осіб, він обачливо вкладав великі суми грошей туди, де ризик був мінімальним, а незначні суми використовував там, де ризик був значно вищим, але значно вищим був і потенційний прибуток. Життя ж розпоряджалося його грішми по-іншому: великі суми грошей він втрачав безповоротно, а на маленьких заробляв значно менше, ніж сподівався. І врешті-решт потрапив у скрутне становище. Ситуація ускладнювалася тим, що він мав ледачого сина-марнотратника і некрасиву товстоногу дочку. Треба було щось робити.

Оскільки Джордж Енджелфілд ні з ким не бачився, то вигідних фінансових пропозицій йому ніхто й не робив. Коли його повірений надсилав йому рекомендації, він ігнорував іх, як ігнорував і листи з банку. Унаслідок цього гроші родини Енджелфілдів, замість брати участь у «вигідних» операціях, лежали собі спокійнісінько в банківському сейфі у підвалі й потихеньку приростали.

Як відомо, останне слово в цьому найкращому зі світів завжди залишається за грішми. От і вилетіло слово. І поширилася чутка про енджелфілдівське багатство.

– Здається, Джордж Енджелфілд мае сина? – спитала якось дружина невдахи-інвестора, що перебував на межі банкрутства. – Скільки це йому вже зараз? Двадцять шість?

«І якщо не іхній син для нашої Сибіли, то чому б не іхня донька для нашого Роланда? – спало на думку жінці. – Незабаром та дівчина досягне шлюбного віку. Кажуть, батько в ній душі не чуе, отже, вона прийде до нас не з порожніми руками».

– Яка чудова погода! Саме час влаштувати пікнік, – сказала вона чоловікові, а її чоловік, як і притаманно всім чоловікам, не вловив між сказаними фразами жодного зв’язку.

Запрошення на пікнік пролежало два тижні на підвіконні у вітальні й там би, мабуть, і вицвіло на сонці, якби не Ізабель. Якось удень, не знаючи, чим зайнятися, вона зійшла сходами, шумно зітхнула від нудьги, підняла лист і розгорнула його.

– Що то? – спитав Чарлі.

– Запрошення, – відповіла Ізабель. – На пікнік.

– На пікнік?..

Мозок Чарлі почав повільно прокручувати цю новину. Дивно – який такий пікнік? Та потім Чарлі знизав плечима й забув про почуте.

Натомість Ізабель підвелася й попрямувала до дверей.

– Ти куди?

– До себе.

Чарлі був кинувся за нею, але сестра жестом зупинила його.

– Дай мені спокій, я не маю настрою, – сказала вона.

Він незадоволено гмикнув, ухопив у руку жмут її волосся, пробіг пальцями по потилиці й намацав синці, залишені ним минулого разу. Але Ізабель вирвалася, побігла нагору й замкнулася у своїй кімнаті.

За годину, почувши, як вона знову спускається сходами, Чарлі рушив до виходу.

– Ходімо зі мною до бібліотеки, – попрохав він.

– Ні.

– Тоді ходімо до оленячого заповідника.

– Не хочу.

Він помітив, що вона перевдяглася.

– Навіщо ти це начепила? – спитав. – Ти маеш вигляд форменої дурепи.

На ній була материна літня сукня, пошита з тонкої білої матеріі й облямована зеленим кантом. Замість звичних тенісних черевиків із розтріпаними шнурками Ізабель взула сандалі із зеленого атласу – теж материні, на розмір більші. До волосся вона приколола квітку й напомадила губи.

Серце Чарлі затьмарилося.

– Ти куди це зібралася?!

– На пікнік.

Він ухопив іі за руку, вп’явся у шкіру нігтями й потягнув до бібліотеки.

– Ні! Відпусти!

Він потягнув іі ще дужче.

Ізабель люто вирячилася на нього й засичала:

– Чарлі, я ж сказала – ні!

І Чарлі відпустив іі. Коли вона каже «ні» таким голосом, це і справді означає «ні».

Демонстративно повернувшись до нього спиною, вона розчинила парадні двері й вийшла.

У нестямі від люті, Чарлі оглянувся довкола – що б його гепнути? Але він і так розтрощив уже все, що тільки можна було розтрощити. Ті речі, що лишилися, могли завдати йому більшоі шкоди, ніж він ім. Його кулаки обм’якли, і він пішов за Ізабель – на пікнік.

Здалеку картина пікніка здавалася ідилічною: молоді люди край озера, вбрані в літні сукні та білі сорочки, тримають келихи, наповнені рідиною, що іскриться на сонці, а трава під ногами така м’яка, що по ній можна ходити босоніж… Насправді ж відпочивальники знемагали від спеки, шампанське було огидно теплим, а якби хтось наважився зняти черевики, йому б довелося ступати по гусячому лайні. Однак молодь уперто вдавала, ніби веселиться, сподіваючись, що вдавана веселість зміниться справжньою.

Один парубок помітив якийсь рух поодаль, біля будинку. Звідти до компаніі наближалася дивовижно вбрана дівчина, а за нею чвалав якийсь вайло. У зовнішності дівчини та іі ході було щось незвичне.

Зі здивування той парубок аж забув фальшиво розсміятися у відповідь на жарт свого товариша; той теж поглянув: що ж там таке цікаве відволікае увагу? – та й собі замовк від несподіванки. Кілька дівчат, які ловили кожне слово й кожен порух своіх молодих компаньйонів, навіть тоді, коли хлопці йшли позаду них, – і ті обернулися поглянути: чому ж запала така несподівана тиша? Це було схоже на ефект хвильок по воді: один за одним усі відпочивальники обернулися до новоприбульців, а поглянувши, заклякли на місці.

Через широку галявину до них крокувала Ізабель.

Ось вона наблизилася. Даючи дорогу, всі розступилися перед нею, як море перед Мойсеєм, а вона підійшла аж до краю води й вибралася на плаский камінь, що випинався в озеро. Дехто рушив був до неї з пляшкою та келихом, але вона відмахнулася. Ізабель довелося довго йти під немилосердно пекучим сонцем, тому самого лише шампанського ій було замало для охолодження.

Вона зняла свої сандалі, повісила іх на дерево, розпростала руки – і кинулася у воду.

Усі аж роти пороззявляли зі здивування, а коли вона з'явилася на поверхні, то вода, що струменіла з іі спокусливих форм, змусила присутніх згадати легенду про народження Венери. І знову всі роти пороззявляли. Цього разу від захвату.

Це пірнання теж багато хто пригадав багатьма роками пізніше, коли Ізабель удруге покинула домівку. А пригадуючи, люди хитали головами – чи то із жалем, чи то з осудом: ця дівчина завжди була якоюсь дивною. Але того дня таку поведінку пояснили іі веселим настроем, за який присутні були ій дуже вдячні. Самотужки, без сторонньої допомоги, Ізабель умить розважила всю компанію.

Один білявий молодик – найсміливіший – гучно розсміявся, зняв черевики, краватку і стрибнув у воду слідом за Ізабель. Потім трійко його друзів. Ще мить – і всі парубки вже були у воді, пірнаючи, вигукуючи, репетуючи, борюкаючись і бризкаючи один на одного.

Хутенько помізкувавши, дівчата второпали, що е лише один вихід. Вони порозвішували сандалі по гілках, зобразили на своіх обличчях неймовірний захват і теж повскакували в озеро, здіймаючи купи бризок. Опинившись у воді, дівчата почали підкреслено емоційно скрикувати і плескатися – утім, плескалися вони так, щоб не надто намочити волосся.

Та марними були іхні зусилля. Чоловіки не помічали нікого, крім Ізабель.

Чарлі не стрибнув у воду за своею сестрою. Він стояв трохи осторонь і спостерігав. Блідолиций, із рудим волоссям, він був схожий на людину, якій до вподоби не сонячна, а дощова погода, не пікніки, а розваги під дахом. На сонці його обличчя порожевіло, а очі нестерпно боліли, бо іх заливав піт, що капав з лоба. Але Чарлі майже не кліпав очима. Він не міг надивитися на Ізабель.

Скільки годин йому ще доведеться чекати, перш ніж він знову опиниться поруч із нею?.. Здавалося, що цілу вічність. Збадьорений появою Ізабель та іі витівкою, пікнік тривав довше, ніж сподівалися, але все одно усім здалося, що він пролетів блискавично швидко, і всім кортіло залишитися якомога довше. Гуляння скінчилося, і молодь розходилася з утішливою думкою про наступні пікніки й нові поцілунки у воді й на суходолі.

Коли Чарлі нарешті наблизився до Ізабель, на іі плечах був парубочий піджак, а самого парубка вона тримала за руку. Неподалік непевно тинялася якась дівчина, в очах якої читався неприхований сумнів у доречності іі присутності. Повновида і непривабліва, вона, тим не менш, була схожа на супутника Ізабель, з чого можна було зробити висновок, що це його сестра.

– Ходімо додому, – грубо кинув Чарлі в бік сестри.

– Так швидко? А я думала, що ми трохи погуляємо. З Роландом та Сибілою. – Ізабель люб'язно всміхнулася до Роландової сестри, й Сибіла, надзвичайно здивована таким проявом доброти, аж засяяла з радощів.

Удома Чарлі міг домогтися від Ізабель усього, чого хотів, інколи завдаючи їй болю й ображаючи, але тут, на людях, він не насмілився й тому скорився.

Що ж сталося під час тієї прогулянки? Свідків того, що трапилося в лісі, не було. А через відсутність свідків не було й пліток – принаймні спочатку. Але не треба бути геніем, щоб з подальших подій здогадатися, що саме відбулося того вечора під склепінням зеленого листя.

– Мої сандалі! Я забула їх на дереві! – розпачливо вигукнула Ізабель і послала Роланда по сандалі, а Чарлі, здається, по Сибілину шаль. До цієї хитрості вона вдалася, аби позбутися чоловіків.

Дівчата повмощувалися на маленькій м'якій галявинці. Темрява ставала дедалі густішою, а вони все сиділи, куняючи від випитого шампанського і вдихаючи терпке повітря, ще не вистигле від сонячного тепла, та вже торкнуте нічною прохолодою. Сукні на іхніх розпашілих тілах поволі висихали, і брижі тканини, в міру того як з них випаровувалася волога, відставали від тіла, приємно його лоскочучи.

Ізабель знала, що їй потрібно: залишитися наодинці з Роландом. Але для цього вона мусила спекатися свого брата.

Ліниво спершись на дерево, вона заговорила.

– То хто з них твій кавалер, Сибіло?

– Та в мене нема кавалера. І ніколи не було, – зізналася Сибіла.

– Як нема, то треба завести.

Ізабель схилилась набік, зірвала схожий на перо листок папороті й провела ним по своіх губах, потім – наче ненароком – по губах своеі випадковоі компаньйонки.

– Як лоскотно й приемно! – прошепотіла Сибіла.

Ізабель знову зробила те саме. Сибіла всміхнулася, напівзаплющила очі й не стала зупиняти спокусницю, коли та ніжно вела листком по іі шиі, потім навколо декольте і – вниз, особливо довго затримуючись на пагорбках грудей.

Сибіла млосно хихотіла, а коли листок дістався іі таліі й спустився ще нижче, розплющила очі.

– Ти чому зупинилася? – спитала вона з ноткою образи.

– А я й не зупинялася, – відповіла Ізабель. – Просто сукня заважае тобі відчувати.

Вона задерла край Сибілиної сукні й почала водити листком папороті по оголеній литці.

– Так краще?

Сибіла знов заплющила очі й почала щось заворожено мимрити собі під ніс. Від товстуватої литки зелене перо помандрувало до коліна, а потім до стегна. Коли на зміну листку прийшли ніжні пальці Ізабель, Сибіла солодко зітхнула.

Ізабель тим часом гострим поглядом вивчала обличчя своєї старшої компаньйонки і, коли повіки Сибіли ось-ось мали затріпотіти у пристрасному передчутті, хутко прибрала руку.

– Так я і знала, – мовила Ізабель діловим тоном, наче ставлячи діагноз, – тобі справді потрібен кавалер.

Сибіла, мимоволі вирвана зі стану повного блаженства, не відразу прийшла до тями.

– Так от, стосовно приемного лоскотання, – вимушено вдалася до пояснення Ізабель, – коли це робить кавалер, то виходить набагато приемніше.

– А ти звідки знаеш? – запитала Сибіла новоспечену подругу.

Ізабель уже мала готову відповідь:

– Чарлі.

Перш ніж повернулися хлопці, несучи із собою сандалі та шаль, Ізабель вдалося досягти задуманого: Сибіла, з кокетливо задертою спідницею, розглядала Чарлі з неприхованою цікавістю та ентузіазмом.

Однак Чарлі проігнорував її настирливий погляд: він прикипів очима до Ізабель.

– Ти, часом, не помітив, наскільки схожі Ізабель і Сибіла? – зумисне грайливо спитала його сестра.

Чарлі отетеріло витріщився на неї.

– Я маю на увазі імена. Вони дуже подібно звучать. Їх легко переплутати. Що скажеш, га? – Сестра кинула на брата гострий погляд, немов підштовхуючи його до здогадки. – Ми з Роландом підемо трохи погуляемо. А Сибіла стомилася. Залишайся з нею, – сказала Ізабель і взяла Роланда під руку.

Чарлі байдужно зиркнув на Сибілу й помітив її задерту спідницю. Сибіла дивилася на нього широко розкритими очима, трохи розтуливши рота.

А там, де тільки-но сиділа Ізабель, уже нікого не було. Лише з темряви долинав її сміх, змішаний із глухим бубонінням Роланда.

«Дарма! Я ще візьму своє, – подумав Чарлі. – Неодмінно. Вона за це ще заплатить. Не раз і не два!»

А він тим часом мав хоч якось розрядитися.

Згадавши про Сибілу, він обернувся до неї.

Літо повнилося пікніками. Чарлі відкрив для себе Сибілу та інших дівчат, але для Ізабель існував лише Роланд. Щодня вона вислизала з-під нагляду свого брата, уникала його чіпких рук і вшивалася кудись на велосипеді. Чарлі ніяк не вдавалося дізнатися, де ж зустрічається ця парочка закоханих, бо він був надто нетямущий і вайлуватий, щоб устигнути простежити за сестрою після її чергової втечі: колеса крутяться, вітер розмаює волосся – шукай вітру в полі! Інколи вона поверталася, коли було вже поночі, інколи – аж під ранок. Чарлі несамовито лаяв її, але Ізабель тільки насміхалася з нього й відверто ігнорувала, наче він для неї – порожне місце. Чарлі намагався завдати їй болю, скалічити, але позаяк їй знову і знову вдавалося втекти від нього, прослизнувши крізь пальці, як вода, то він нарешті второпав, що їхні забави майже повністю залежали від її бажання чи небажання. Яким би дужим не був Чарлі, завдяки своїй прудкості і кмітливості Ізабель могла втекти від нього будь-коли. Він лишався безпорадним, як той розлючений боров проти бджоли.

Але час від часу, щоб угамувати його злість, вона піддавалася на його вмовляння. На годину-другу Ізабель скорялася волі брата і дозволяла йому тішитися ілюзією, що вона повернулася до нього назавжди і все в них тепер знову буде так, як колись. Але незабаром Чарлі збагнув, що це ніщо інше, як тільки ілюзія, і кожна чергова втеча сестри після такого нетривалого возз'єднання була ще болісніше, ще нестерпніше.

Чарлі вгамовував свою жагу із Сибілою та іншими дівчатами, але це допомагало на якусь мить, не більше. Спершу такі зустрічі влаштовувала його сестра, але з часом усю її увагу поглинув лише Роланд, тож Чарлі довелося самому виконувати «підготовчу роботу», хоча для цього він не мав ані розуму, ані проникливості, ані хитрості, властивих сестрі. Одного разу в одній із сусідських родин виник скандал, і розлючена Ізабель сказала братові, що коли він і надалі поводитиметься таким чином, йому доведеться мати справу із жінками іншого штибу. Тож довелося Чарлі перекваліфікуватися з дочок дрібних аристократів на дочок ковалів, фермерів і лісників. Особисто він ніякої різниці не відчув, але, здавалося, його оточенню такий стан справ був більше до вподоби.

Моменти забуття з іншими жінками були для Чарлі навдивовижу скороминущими. Очі, в яких відбилося потрясіння, руки в синцях, кров на стегнах – усе це стиралося з його пам'яті, щойно він відвертався від чергової коханки. І ніщо не могло похитнути великої пристрасті його життя: кохання до власної сестри.

Якось уранці наприкінці літа Ізабель перегорнула незаповнені сторінки свого щоденника й порахувала дні; потім згорнула зошит, знову поклала до

шухляди і про щось замислилася. А коли ухвалила рішення, спустилася вниз і зайшла до батькового кабінету.

Джордж Енджелфілд підвів очі.

– Ізабель!

Він зрадів її появі. Останнім часом дочка нечасто бувала вдома, і батько був дуже вдячний, коли вона таки навідувалася до нього.

– Мій любий тату! – звернулася до нього Ізабель, усміхаючись.

Джордж Енджелфілд стривожився: він зрозумів, що слід очікувати чогось прикрого.

– Щось трапилося?

Ізабель увіп'ялася поглядом у куток на стелі й знову всміхнулася. А потім, не зводячи погляду з брудного кутка, повідомила, що йде з дому.

Спершу батько ледь збагнув значення її слів. А потім кров ударила йому в голову, запульсувала у скронях, у вухах. Очі затьмарилися. Він заплющив їх, але в голові вивергалися вулкани, падали метеорити, лунав гуркіт вибухів. Коли ж вляглося полум'я і душа Джорджа Енджелфілда перетворилася на мовчазний спустошений ландшафт, він знову розплющив очі.

Що ж він накоїв?!

У руці він тримав відірване пасмо червоно-каштанового волосся, на якому теліпався закривавлений шматочок шкіри. Ізабель стояла поодаль, притиснувшись до дверей і склавши руки за спиною. Одне з її прекрасних очей являло собою суцільний синець; одна щока почервоніла і злегка набрякла. З чола – оминаючи брову й око – збігала цівочка крові.

Панічний страх охопив Джорджа Енджелфілда – страх за себе й за дочку. Він одвернувся від неї, й вона прожогом вибігла з кімнати.

А опісля він сидів годинами, обкручуючи пасмо каштанового волосся навколо пальця, дедалі міцніше й міцніше, аж доки воно не увіп'ялося глибоко у шкіру, пронизавши її так, що витягти його звідти було вже неможливо. А коли відчуття болю завершило свою неквапливу мандрівку від пучки до мозку, Джордж Енджелфілд дико заволав.

Того дня Чарлі був десь у гостях і повернувся додому тільки опівночі. Не знайшовши Ізабель у її кімнаті, він став бродити будинком, якимось шостим чуттям здогадуючися, що сталося лихо. Так і не знайшовши Ізабель, Чарлі пішов до кабінету. Лише один погляд на батькове посіріле обличчя повідав йому про все. Якусь мить батько й син мовчки розглядали один одного, але спільна біда так і не поєднала їх. Вони не могли – і не бажали – один одному допомогти.

Увійшовши до своеі кімнати, Чарлі сів біля вікна і просидів так кілька годин. Його силует чітко виокремлювався на тлі чотирикутника місячного світла. У якусь мить він висунув шухляду, витяг звідти пістоль, відібраний шантажем у місцевого браконьера. Кілька разів він приставляв зброю до скроні – і щоразу сила тяжіння швидко повертала пістоль на коліна.

О четвертій ранку Чарлі поклав пістоль на місце і взяв натомість довгу голку, яку він поцупив у Хазяйки зі скриньки для шитва ще десять років тому. Відтоді ця голка не раз ставала йому в пригоді. Чарлі задер халяву, стягнув донизу шкарпетку і глибоко, до самісінькоі кістки пространив м'яз гомілки. Плечі його затремтіли від болю, але рука не здригнулася. Кривавими літерами у його плоть увіп'ялося едине ім'я: Ізабель.

Тим часом сама Ізабель була вже далеко. Перш ніж піти, вона на кілька хвилин повернулася до своеі кімнати, а потім спустилася через чорний хід у кухню. Там вона якось незвично сердечно й міцно обійняла Хазяйку, чого раніше майже ніколи не робила, потім вислизнула чорним ходом і прожогом майнула через присадибний город до садовоі хвіртки у кам'яній стіні. Хазяйка вже давненько недобачала, натомість у неі розвинулася здатність визначати рухи людей з коливань повітря; ій здалося, що перш ніж зачинити за собою хвіртку, Ізабель хоч на мить, але таки завагалася.

Джордж Енджелфілд, збагнувши нарешті, що дочка справді пішла з дому, подався до свого кабінету й замкнувся там. Він відмовився від іжі і нікого не бажав бачити. Покликали священика і лікаря, але з-за дверей почулося:

– Дайте пораненому звіру спокійно померти! А Богові своему скажіть, нехай іде к бісу!..

На цій емоційній ноті не надто чемний прийом і завершився.

Кілька днів по тому священик та лікар повернулися й наказали садівникові вибити двері. У кабінеті знайшли мертвого Джорджа Енджелфілда. Побіжного огляду було достатньо для висновку: він помер від зараження крові, спричиненого кільцем людського волосся, що глибоко врізалося у плоть безіменного пальця.

Чарлі ж не помер, хоча так і не розумів, чому він досі живий. Він блукав будинком, протоптав у пилюці стежку й ходив нею щодня вгору та вниз. Він обшукував спальні на мансарді, що не використовувалися роками, кімнати для слуг, кімнати членів родини, кабінет, бібліотеку, кімнату для музичення, вітальню та кухню. Це був безглуздий, нескінченний і безнадійний пошук. Уночі Чарлі виходив блукати маетком. Невтомні ноги несли його далі, далі й далі. Увесь цей час він обертав у пальцях поцуплену в Хазяйки голку – і пальці його перетворилися на криваво-коростяве місиво. Він дуже, дуже сумував за Ізабель.

Отак Чарлі й прожив вересень, жовтень, листопад, грудень, січень і лютий.

А на початку березня повернулася Ізабель.

Чарлі саме крокував через кухню прокладеною в пилюці стежиною, як знадвору донісся стукіт копит і шум коліс екіпажа, що наближався до будинку.

Вовкувато набурмосившись, Чарлі рушив до вікна. Тільки візитерів йому не вистачало!

З екіпажа вийшла знайома постать – і серце Чарлі завмерло.

Він прожогом кинувся у двері, злетів по східцях і вмить опинився біля екіпажа. Ізабель повернулася!

Чарлі спантеличено оглядав сестру широко розкритими очима.

Ізабель розсміялася.

– Ось, – сказала вона. – Візьми. – І подала йому важкий пакунок з матеріі. Потім простягла руку, витягла ще щось із задка екіпажа й знову подала братові. – І оце візьми. А тепер мені хочеться лише одного: хильнути добрячу порцію бренді.

Ошелешений Чарлі почвалав за сестрою до будинку, й вони пройшли до кабінету. Не зупиняючись, Ізабель підійшла просто до буфета з напоями, витягла звідти пляшку й келихи. Щедро наливши собі, Ізабель вихилила рідину одним ковтком, закинувши голову так, що стало видно іі рожеве піднебіння, потім знов наповнила свій келих і налила братові. А той стояв, наче спаралізований, позбавлений дару мови, з пакунками у руках. У його вухах лунав гучний сміх Ізабель.

Чарлі здалося на мить, що він стоіть під великим церковним дзвоном. У голові йому паморочилося, на очах з’явилися сльози.

– Поклади це додолу, – наказала Ізабель. – Випиймо під тост.

Чарлі взяв келих і вдихнув випари спиртного.

– За майбутне! – вигукнула Ізабель.

Чарлі випив бренді й закашлявся, від незвички обпікши рота.

– Хочеш, дещо покажу? – спитала сестра.

Чарлі насупився.

– Ось поглянь.

Ізабель підійшла до пакунків, які Чарлі поклав на стіл, розгорнула м’яку матерію і відступила, щоб йому було видно.

Брат поволі повернув голову й поглянув.

То були немовлята.

Двое немовлят. Двое близнюків.

Чарлі закліпав очима. Десь у глибині душі він розумів, що треба якось відреагувати, але не знав, як саме.

– Чарлі, та прокинься ж, урешті-решт!..

Сестра взяла його за руки й потягла в пустотливий і химерний танець по кімнаті. Вона крутила його сюди-туди, аж поки в голові йому не закрутилося, але це, як не дивно, повернуло його до реальності. Зупинившись, Ізабель обома руками взяла його обличчя.

– Роланд помер, Чарлі. Залишилися тільки ти і я. Зрозумів?

Чарлі кивнув.

– От і добре. До речі, де тато?

Коли брат розповів їй, що трапилося з батьком, Ізабель впала в істерику. Хазяйка, розбуджена несамовитим вереском, вийшла з кухні і вклала Ізабель спати в її кімнаті.

Коли Ізабель прокинулася, Хазяйка спитала:

– Як звуть дітей?

– Їхне прізвище Марш, – відповіла Ізабель.

Та про це Хазяйка вже встигла дізнатися раніше. Чутки про одруження Ізабель із Роландом Маршем дійшли до маєтку Енджелфілдів кілька місяців тому, після чого надійшла й звістка про народження близнюків. (Хазяйка не мала особливої потреби вираховувати на пальцях кількість місяців між одруженням та народженням, але подумки вона все одно це зробила, і результат змусив її осудливо стулити губи.) Про те, що кілька тижнів тому Роланд помер від пневмонії, Хазяйка також знала. Містер і місіс Марш, спустошені втратою єдиного сина й шоковані вражаючою байдужістю невістки, стали всіляко уникати Ізабель та її дітей, бажаючи забутися своїм невимовним горем.

– То які імена ім дали?

– Аделіна і Еммеліна, – відповіла Ізабель сонним голосом.

– А як ти їх розрізняєш?

Але молода вдова вже знову забулася сном. І поки вона бачила сни у своєму такому звичному старому ліжку, все бурхливе минуле: і її демонстративна втеча з дому, і нетривале подружнє життя – якимось незбагненним чином пішло в небуття, а натомість до неї повернулося її колишнє, незаймано-дівоче дозаміжнє ім’я. Коли вона прокинеться вранці, їй здасться, що ніякого шлюбу насправді не було, а немовлята – зовсім не її власні діти (Ізабель ніколи не мала ані крихти материнських почуттів), а такі собі ельфи, що невідь-звідки й узялися.

Немовлята теж спали. Хазяйка і садівник, схилившись у кухні над їхніми чистенькими блідуватими личками, потихеньку перемовлялися.

– То хто з них Аделіна, а хто Еммеліна? – запитав садівник.

– Не знаю.

Стоячи по обидва боки старої колиски, Хазяйка і садівник спостерігали за крихітними дівчатками. Два «комплекти» вигнутих півмісяцем вій, два ротики-бантики, дві голівки, вкриті ніжним пухом. Аж ось в одніеі із сестричок затремтіла повіка, й одне вічко наполовину розплющилося. Садівник і Хазяйка аж подих затамували. Але вічко знову заплющилося, й дитинча поринуло в сон.

– Оце, мабуть, Аделіна, – прошепотіла Хазяйка.

Вона взяла з буфета смугастий кухонний рушник і нарізала з нього смужок. Потім сплела з них дві стрічки й пов’язала червону на зап’ясток немовляти, що кліпнуло вічком, а білу – на зап’ясток немовляти, що лежало тихо й не ворушилося.

Отак і стояли Хазяйка із садівником, кожне поклавши руку на колиску, й очей не зводили з немовлят.

Нарешті Хазяйка повернула втішене обличчя до садівника й знову заговорила:

– Лишень уяви собі, Дігу! Аж двое дитинчат! Таке щастя нам у нашому віці!

Відірвавши погляд від немовлят, Діг помітив, що іі великі карі очі застелили сльози радості.

Садівник простягнув зашкарублу руку через колиску. Швидко змахнувши недоречні, як ій здалося, сльози, Хазяйка посміхнулася й поклала свою маленьку пухку руку в його велику долоню. І він відчув вологу іі сліз на своіх пальцях.

А під аркою з іхніх рук, під тремтливою лінією іхніх з’єднаних невідривними поглядами очей тихенько сопіли двое немовлят і бачили сни.

* * *

Була вже пізня ніч, коли я скінчила записувати історію Ізабель і Чарлі. Надворі панувала темрява, будинок спав. Увесь день, вечір і частину ночі сиділа я, зігнувшись, за столом. Історія наче переповідала сама себе, лунаючи у вухах, а олівець слухняно шкрябав папір, реєструючи почуте. Усі моі аркуші були густо списані: вони вмістили, наче резервуар, увесь потік слів, що іх промовляла міс Вінтер. Час від часу моя рука рухалася до лівого стовпчика, і я нашкрябувала примітку, якщо інтонація письменниці або якийсь іі жест видавалися мені невід’ємною частиною самоі розповіді.

Нарешті я відсунула останній аркуш, відклала олівець, стиснула й розтиснула закляклі пальці. Упродовж кількох годин голос міс Вінтер описував давно зниклий світ, воскрешаючи мертвих і відтворюючи подіі, але я так і не побачила нічого, окрім створеного іі словами вже звичного лялькового театру. Та коли голос нарешті змовк, образ іі все одно залишився в моій голові, і я пригадала сірого кота, який наче за помахом чарівноі палички з’явився в неі на колінах. Міс Вінтер гладила його, а він сидів собі тихенько, невідривно стежачи за мною своіми круглими жовтувато-

зеленими очима. Може, він навіть примудрився узріти моїх привидів і моі таємниці, але йому, либонь, було до того абсолютно байдуже: він тільки кліпав очицями й апатично розглядав мене.

– Як його звуть? – спитала я.

– Привид, – недбало кинула письменниця.

Дібравшись нарешті до ліжка, я вимкнула світло й заплющила очі. На подушечці пальця й досі відчувалася вм'ятина від олівця, а під серцем і досі ворушився той невидимий вузол, що зв'язував мене з дивовижною історіею Віди Вінтер. Було темно, я лежала із заплющеними очима, але мені здавалося, що я й досі бачу аркуш паперу, рядки посередині й широкі поля по краях. Мою увагу привернуло поле праворуч. Цей стовпчик я залишала для своїх власних коментарів, приміток і запитань.

Моі пальці вхопили в пітьмі привид олівця й почали рухатися, ніби записуючи запитання, що дісталися до моеі свідомості крізь пелену сну. Я згадала ім'я Ізабель, яке Чарлі глибоко, аж до кістки вкарбував у свое тіло. Чи назавжди залишився з ним цей напис? Невже до самоі смерті? І коли під землею, у домовині, плоть відгнила від кістки – невже й могильній темряві судилося побачити ім'я Ізабель?.. Роланд Марш, померлий чоловік, так швидко забутий… Ізабель і Чарлі… То хто ж був батьком двійнят?

Аж ось із виру моіх думок поволі виринув отой шрам на долоні міс Вінтер. Літера Q, схожа на знак питання, глибоко впечений в людську плоть.

Коли ж уві сні я стала записувати своі запитання, поле праворуч наче почало ширитися. Папір, здавалося, засвітився, запульсував життям. Він набух, поглинув мене, і з почуттям трепетного остраху й зачудування я усвідомила, що стала частиною структури паперу, невід'емною складовою нутрощів записаного тексту. Ставши невагомою, я цілу ніч блукала в цій історіі, вивчаючи іі ландшафт, вимірюючи іі обриси, навшпиньки підходячи до іі краів і зазираючи за межі.

Парк

Прокинулася я рано. Надто рано. Монотонний уривок якоісь мелодіі шкрябав мені мозок. Ще залишалася ціла година до того, як Джудіт мала постукати у двері й занести мені сніданок, тож я зробила собі чашку какао, не охолоджуючи випила його і вийшла надвір.

Парк біля будинку міс Вінтер виявився чимось на зразок головоломки. З першого ж погляду розміри його вражали: тисовий живопліт за симетричними клумбами, що спочатку здався мені межею, виявився лише чимось на кшталт внутрішньоі стіни, що відокремлювала одну частину парку від іншоі. Парк повнився такими межами: це були живоплоти з глоду, бирючини й лісового буку, кам'яні стіни, вкриті звивистим плющем та зимостійким клематисом, а також хаотично розкидані голі кущі троянд і акуратні дерев'яні парканчики, де-не-де обплетені верболозом.

Блукаючи стежками, я переходила з однієї частини парку в іншу, але ніяк не могла збагнути його конфігурацію. Живоплоти, що здавалися суцільними, якщо дивитися спереду, подекуди відкривали моїм очам діагональні проходи при погляді збоку. У чагарники було легко потрапити, але вибратися з них було майже неможливо. Фонтани і статуї, полишені, здавалося, далеко позаду, знову несподівано виринали переді мною. Я подовгу стояла як укопана, ошелешено озираючись довкола й хитаючи головою від здивування. Природа сама із себе витворила лабіринт і наче навмисне намагалася збити мене з пантелику.

За одним із поворотів я натрапила на того мовчазного бороданя, який привіз мене сюди з вокзалу.

– Моріс – так мене звуть, – відрекомендувався він.

– А як вам вдається тут не заблукати? – поцікавилася я. – Чи е тут якась хитрість?

– Немае, потрібен тільки час, щоб звикнути, – відповів чоловік, не відводячи очей від своеі роботи.

Він стояв навколішках над клаптиком скопаноі землі, розрівнював іі й обгортав коріння рослин.

Моріс, здавалося, був не в захваті від моеі присутності в парку. Утім, я не образилася, бо й сама маю схильність до усамітнення. Надалі ж я, забачивши його, навмисне звертала в інший бік. Кілька разів краем ока я встигла помітити, як він теж, узрівши мене, задкував і кудись зникав або несподівано змінював напрямок. Ось так нам і вдавалося не турбувати одне одного. Тут було достатньо місця, щоб обминати одне одного, не завдаючи нікому незручностей.

Того ж дня я знову прийшла до міс Вінтер, і вона продовжила свою розповідь про родину Енджелфілдів.

* * *

Хазяйку звали місіс Дюн, хоча для всіх дітей вона завжди була просто Хазяйкою. Ніхто точно не міг сказати, скільки вона прожила разом із родиною. Здавалося, що цілу вічність. Це було рідкістю: служники в Енджелфілдів швидко з’являлися і так само швидко зникали, а оскільки кількість зникнень переважала над кількістю появ, то настав день, коли місіс Дюн лишилася единою хатньою робітницею. Формально вона вважалася економкою, неформально ж ій доводилося займатися геть усім. Вона шкребла горщики й розтоплювала піч, як найнижча за рангом служниця; коли приходив час куховарити, вона ставала кухаркою, а коли треба було подавати на стіл – старшим лакеем. На той час, коли з’явилися двійнята, вона була вже старенька: недочувала, недобачала, тож робітниця з неі була вже слабенька, хоча сама вона визнавала це неохоче.

Натомість Хазяйка зналася на вихованні дітей: регулярне харчування, регулярний сон, регулярне купання. Ізабель та Чарлі зростали водночас і

розпещеними, і занехаяними, тому в місіс Дюн серце краялося: що ж із них вийде?.. Ізабель нехтувала дітлахами, і це давало місіс Дюн шанси сподіватися, що вона самотужки змінить усталений в Енджелфілді стан речей. У неї визрів план. Під самісіньким носом Чарлі та Ізабель, у самісінькому центрі створеного ними хаосу сподівалася вона зростити двох нормальних, здорових дівчаток. Триразове повноцінне харчування, о шостій – до ліжка, у неділю – до церкви.

Але не так сталося, як гадалося.

Почалося з бійок. Аделіна налітала на свою сестру, лупцювала її кулаками й ногами, смикала за волосся, гамселила по чому прийдеться. Вона ганялася за нею з розпеченими вуглинами в обценьках, а коли ловила, то обсмалювала бідолашній волосся. Хазяйка не могла второпати, що ж її засмучує дужче: безперестанна й немилосердна войовничість Аделіни чи безперестанна й покірлива терплячість Еммеліни? Еммеліна благала сестру не мучити її, але жодного разу не дала ій відсічі – тільки ховала голову й чекала, доки скінчиться цей град ударів, що сипався на її плечі й спину. Ніколи не бачила Хазяйка, щоб Еммеліна здійняла на Аделіну руку. Місіс Дюн вирішила, що Еммеліну Господь наділив подвійним запасом доброти, а Аделіну – подвійним запасом злості.

Із харчуванням теж виникла несподівана проблема. У належний для їжі час дітей неможливо було знайти – вони пропадали в саду або невідь-де. Еммеліна дуже любила чимось поласувати, і її апетит ніяк не вдавалося вмістити у триразовий раціон. Це було капризне і ненажерливе створіння: ій давай їсти десять, двадцять, п’ятдесят разів на день! Коли ж її настирливі домагання задовольнялися, вона хутко набивала пельку кількома жменями якоісь страви і на певний час угамовувалася. Кишені Еммеліни завжди були напхані хлібом і ласощами – такий собі пересувний бенкет, який завжди з тобою. Еммеліна й до столу підходила тільки для того, щоб поповнити запаси в кишенях, а потім знову йшла собі ніжитися біля каміна чи десь на галявинці.

Аделіна ж скидалася на шматок дроту з вузлами замість колін та ліктів. Живилася вона, либонь, не тим, чим живляться звичайні смертні, принаймні їжа її анітрохи не цікавила. Ніхто не бачив, як вона їсть: подібно до колеса вічного двигуна, ця дівчинка являла собою подобу замкненої схеми, що працює від енергії, видобутої з якогось чарівного джерела. Але колесо вічного двигуна – міф; тож коли вранці Хазяйка виявляла порожнечу на тарілці, де ще вчора увечері лежав добрячий шмат м’яса або хліба, вона таки здогадувалася, куди поділися харчі, й тільки мовчки зітхала. І чому її дівчатка не ідять як нормальні діти?..

Може, старенька б так запросто не здалася, якби була молодшою чи якби замість двох дівчаток була одна. Утім, енджелфілдівської крові неможливо було змінити ані регулярним харчуванням, ані суворим розкладом. Місіс Дюн не хотіла цього визнавати, але врешті-решт таки визнала: як не крути, а двійнята якісь дивні, не такі, як усі. Вони інші – цілковито і наскрізь, аж до кінчиків волосся.

Узяти хоча б іхню манеру перемовлятися. Коли місіс Дюн помічала крізь кухонне вікно іхні силуети й починала дослухатися, було чути, що дівчата торохтіли без упину. Інколи серед іхнього бубоніння можна було розрізнити

окремі фрази. Але ось вони заходять. Повна тиша. «Продовжуйте!» – щоразу наказувала ім Хазяйка. Але сестри зніяковіло мовчали. Їхне базікання призначалося тільки для них двох – і ні для кого більше.

– Не мели дурниць, – відповіла Хазяйка Дігові, коли той сказав ій, що дівчата не вміють як слід говорити. – Коли вони почнуть, іх уже не зупинити!

Усвідомлення того, що Діг таки мав рацію, прийшло взимку. Трапилося диво: дівчата залишилися вдома, бо Еммеліні вдалося переконати Аделіну не виходити під дощ, а посидіти біля каміна. Хазяйка через свою підсліпуватість і глухуватість уже жила як у тумані – але того дивного дня вона відчула щось на кшталт несподіваного прояснення зору й покращення слуху. Проходячи повз двері, що вели до вітальні, місіс Дюн раптом почула звідти голоси і зупинилася. Двійнята невпинно торохтіли, і звуки розмови скакали від сестри до сестри, як тенісні м'ячики. Це були звичайні звуки звичайноі розмови, яка змушуе людей сміятися і плакати, сваритися й кидати один на одного сердиті погляди. Голоси сестер то злітали до вереску, то спадали до шепоту. Здалеку здавалося, що іхня розмова – просто жвава, невимушена бесіда двох звичайних дітлахів. Але в Хазяйки аж серце защеміло: дівчата говорили мовою, яку ій ніколи не доводилося чути. Це не була англійська. Це не була й французька, до якоі місіс Дюн призвичаілася, коли ще була жива Матильда, і якою Чарлі й досі інколи озивався до Ізабель. Так, Джон Діг мав рацію. Дівчата справді говорили не так, як слід.

Шокована усвідомленням цього факту, Хазяйка аж заклякла у дверях. І, як це інколи трапляеться, одне осяяння потягло за собою друге. Раптом на камінній полиці задзвонив годинник, і його засклений механізм випустив із клітки маленьку пташку, яка мала зробити коло й повернутися до клітки з іншого боку. Як тільки дівчата почули перший удар, вони відразу ж поглянули на годинник. Дві пари широко розкритих очей спостерігали, не кліпаючи, за пташкою, яка поволі рухалася всередині пристрою: крильцями вгору-вниз, вгору-вниз, вгору-вниз.

І не було нічого аж занадто холодного чи нелюдськи жорстокого в іхніх поглядах. Зазвичай саме так діти і спостерігають за неживими рухомими предметами. Але Хазяйку ці погляди пробрали аж до кісток. Їй стало лячно. Саме так двійнята дивилися й на неі, коли вона докоряла ім, умовляла іх або ж лаяла.

«Вони і близько не усвідомлюють, що я – жива істота, – подумалось ій. – Вони не розуміють, що е ще хтось живий, окрім них».

Треба віддати належне доброті місіс Дюн: вона не визнала дівчат огидними й жорстокими. Вона іх пожаліла. «Вони, мабуть, такі самотні! Дуже-дуже самотні».

А потім обернулася та почовгала собі геть від дверей.

Після болісних роздумів місіс Дюн нарешті – як ій здалося – збагнула причину такого ставлення дівчат до навколишнього світу. Адже вони двійнята! Завжди разом. Завжди удвох. Якщо в іхньому світі вважалося нормальним бути вдвох, то що ж тоді ці створіння могли думати про інших

людей, які ходять не парами, а поодинці?.. «Напевне, вони дивляться на нас як на половинки», – міркувала Хазяйка. І тут їй пригадалося слово, яке спершу видалося дивним: воно позначало людей, що втратили якусь частину тіла. Ампутовані. «Ось хто ми для них – ампутовані».

«Це що, нормально? Ні, ненормально. Ці дівчата ніколи не були й не будуть нормальними. Але, – спробувала місіс Дюн переконати себе, – коли вже так сталося, що вони двійнята, то, напевне, іхня відмінність від інших е абсолютно природною».

Того дня Хазяйка переглянула свої сподівання і свое ставлення до дівчат. Регулярне харчування, регулярне купання, церква щонеділі – усе це пішло коту під хвіст. Тепер залишився один клопіт: уберегти двійнят від лиха.

Ясна річ, що всі ампутовані пристрасно прагнуть поновити повноцінний стан подвійності. Звичайні люди, не двійнята, шукають собі вірного друга, заводять собі коханок і коханців, одружуються, врешті-решт. Болісно переживаючи свою незавершеність, вони дуже хочуть стати половинкою пари. І Хазяйка в цьому нічим не відрізнялася від інших. Вона теж мала свою половину. І звали цю половину Джон Діг, тобто Джон-копач.

Вони не були парою в традиційному розумінні цього слова. Вони не були одружені; вони навіть не були коханцями. На кільканадцять років старша, місіс Дюн була замолодою для названої матері Діга, але застарою для дружини. Коли вони зустріли одне одного, Хазяйка була вже в тому віці, коли про заміжжя думати не заведено. Він, мужчина у повному розквіті сил, мав наміри оженитися, та якось так вийшло, що ці наміри так і залишилися намірами. Крім того, призвичаївшись працювати разом із Хазяйкою, пити з нею вранці чай і щодня разом вечеряти в кухні, Джон-копач мало-помалу втратив бажання шукати товариства молодих жінок. Якби Хазяйка й садівник мислили ширше, вони б, може, й могли переступити через стереотипи й відверто визнати свої почуття. А почуття іхні були нічим іншим, як справжньою, великою любов'ю, такою, що грунтується на великій повазі одне до одного. В інші часи, в інших суспільних умовах він міг би попросити іі руки, і вона б відповіла «так». Уявімо собі: у п'ятницю, після традиційної вечері вдвох – смаженої риби та яблучного пирога із солодким кремом – він бере іі за руку (або вона – його), і вони йдуть разом, сором'язливо й мовчки, до одного ліжка… Ні, ця ідея ніколи не спадала ім на думку. Літні подружні пари часто насолоджуються ніжною дружбою, яка чекае на щасливців на зворотному боці палкої пристрасті; таку дружбу плекали між собою і Хазяйка із садівником, хоча самої пристрасті ім так ніколи й не довелося пізнати.

Його звали Джон Діг, хоча для незнайомців він був Джон Дігенс. Ніколи не відзначаючись великою любов'ю до писанини (його шкільні роки давно проминули і проминули досить швидко, бо вчився він недовго), Джон призвичаївся обходитися без трьох останніх літер свого прізвища – задля економії часу. А перші три видалися йому вельми підхожими: вони значно промовистіше, ніж повне прізвище, свідчили про його фах[3 - To dig – копати (англ.).]. Тож він почав підписуватися Джон Діг, а для дітлахів став просто Джоном-копачем.

Садівник був колоритною особистістю: блакитні очі, схожі на підсвічену сонцем блакитну смальту, сиве волосся, яке росло на маківці сторчма, наче порість, що тягнеться до сонця, і щоки, які яскраво рожевіли від натуги, коли він копав. Ніхто не вмів скопати землі так, як Джон. Він мав свою особливу методику садівництва й городництва, що грунтувалася на фазах місяця: рослини він висаджував тоді, коли місяць прибував, і увесь час вимірював місячними циклами. Вечорами Джон сидів, схилившись над числовими таблицями, вираховуючи найкращий час для всякої городини. Так садівникували його прадід, його дід і його батько. У родині зберігали й примножували знання та досвід.

Предки Джона-копача завжди були в Енджелфілді садівниками. У старі добрі часи, коли в маетку був старший садівник і семеро помічників, прадід Джона викорчував під вікном самшитовий живопліт і для економії нарізав з нього сотні пагінців кілька дюймів завдовжки кожен. Спочатку він підростив їх у розсаднику, а коли вони досягли заввишки десятьох дюймів, посадив у парку. Деякі він потім обрізав, надаючи ім форми низьких, гостроверхих парканів, іншим дозволяв буйно розростатися, а коли вони ставали достатньо широкими, своїми ножицями підстригав ці зарості так, що вони ставали схожими на кулі. Прадід бачив, що деякі рослини буквально просилися, щоби з них вистригли піраміди, конуси і циліндри. Щоб мати змогу працювати з цим зеленим матеріалом та, наче скульптор, надавати йому форми, цей чоловік із великими грубими руками навчився терплячості і витонченої скрупульозності мереживниці. Фігур людей та тварин він не вистригав. Велосипедисти у натуральну величину, павичі, леви, що іх можна було побачити в інших парках, – усе це було не для нього. До вподоби йому були форми або чітко геометричні, або абстрактно-гротескні.

Прадідові Джона подобався класичний стиль створеного його руками парку, і, якомога швидше покінчивши із щоденною роботою, садівник поспішав до своеі зеленоі оази, гладив руками поверхні чудернацьких фігур і уявляв іх через п’ятдесят, через сто років, коли вони, на його думку, мали набути цілковитоі довершеності.

По його смерті садові ножиці перейшли до рук його сина, а кілька десятків років по тому – до онука. А коли помер його онук, естафету перебрав Джон-копач. На той час він саме скінчив свое навчання як помічник в одному великому парку за тридцять миль від Енджелфілду. І хоча починати йому довелося теж помічником, його відразу ж призначили відповідальним за увесь парк – а хіба могло бути інакше?.. Джон узяв ножиці, дерев’яні ручки яких за довгі роки набули форми батькових долонь, і відчув, як пальці потрапили точно у виімки: це було його покликання, тут він був на своему місці.

Після смерті Матильди Енджелфілд челядь почала тікати з маетку; усі інші садівники пішли, а нових так і не найняли. Отак Джон-копач, тоді ще досить молодий чоловік, став старшим – і единим – садівником. Роботи було хоч греблю гати, але господар взагалі не цікавився парком і тому не міг гідно оцінити нелегку працю Джона. Були й інші робочі місця, інші парки. Йому б із радістю дали роботу будь-де, варто було лише запропонувати своі послуги: самим лише своім виглядом садівник вселяв довіру. Але він так ніколи й не покинув Енджелфілду. Хіба ж він міг?.. Коли на схилі дня, після роботи Джон ховав ножиці у шкіряні піхви, йому не треба було зайвий раз нагадувати, що дерева, які він доглядав, – це ті самі дерева, що іх посадив його прадід. Пов’язані з Джоновою роботою прийоми і рухи

залишалися тими самими прийомами і рухами, що їх виконували до Джона три покоління його роду. Усе це вкорінилося в серці Джона надто глибоко, щоб він міг піддавати це сумніву. І він сприймав це як щось цілком природне. Як і дерева, Джон приріс своїм корінням до Енджелфілду.

* * *

Отже, можна уявити почуття садівника, коли одного злощасного дня він пішов у свій сад і… застав його скаліченим і спустошеним. У тисових насадженнях зяяли величезні випили, відкриваючи коричневу деревину осердя. «Патлаті голови» хтось відрізав, і їхні сферичні маківки було розкидано по землі. Бездоганний баланс пірамід було безнадійно порушено, конуси тут і там порубано, циліндри понівечено. Затуманеними від горя очима дивився Джон на розкидані по галявині довгі віти – і досі зелені, і досі не зів'ялі. Невдовзі вони скоцюрбляться, зів'януть і помруть.

Як громом уражений, з дрожем, що йшов, здавалося, від серця, пронизував усе тіло і через тремтячі ноги передавався землі, намагався Джон збагнути, що ж сталося. Може, це кара небесна? Та чому вона впала саме на його парк? І хіба бувають бурі без шуму?

Ні. Це справа людських рук.

За поворотом він знайшов докази: на росяній траві блищали великі ножиці з роззявленими лезами, а поряд із ними – пилка.

…Коли Джон не прийшов на обід, Хазяйка занепокоїлася й подалася його шукати. Дійшовши до класичного парку, вона, вжахнувшись, піднесла до рота руку, а потім, задерши фартух, поспішила далі, очікуючи найгіршого.

Джон безсило лежав на землі; вона обережно допомогла йому підвестися. Він важко сперся на неї, і вона – ніжно та дбайливо – повела його до кухні й посадовила у крісло. Поки Хазяйка робила чай, садівник сидів непорушно, втупивши невидющі очі у простір перед собою. Не кажучи ні слова, місіс Дюн піднесла чашку до його вуст і почала потроху вливати гарячу рідину Джонові до рота. Нарешті очі його поворухнулися, зустрілися з її очима, і вона побачила в них такий біль утрати, що й сама не втрималася – заплакала.

– О Джоне! Я знаю. Я все бачила.

Він обійняв подругу за плечі й увесь затрясся від ридань, передаючи їй невтримний дрож свого тіла.

* * *

Того дня двійнят не було видно, та Хазяйка їх і не шукала. Коли ж надвечір вони з'явилися, Джон і досі сидів у кріслі в кухні, сивий і змарнілий. Побачивши сестер, він аж здригнувся, наче від болю. Вони ж ковзнули цікавим і байдужним поглядом зелених очиць по його обличчі – так, наче перед ними була механічна пташка з годинника у вітальні.

Перш ніж вкласти близнючок спати, Хазяйка перев’язала на іхніх руках порізи від пилки та ножиць.

– Не чіпайте інструментів у Джоновому сараі, – невдоволено пробурчала вона. – Вони гострі, об них можна порізатись.

А потім, не сподіваючись, однак, що іі почують, докинула:

– Навіщо ви це зробили? Ну навіщо ви це зробили, га? Джон тепер сам не свій.

Раптом Хазяйка відчула дотик дитячоі руки.

– Бабусі сумно, – сказала дівчинка.

То була Еммеліна.

Не вірячи своім вухам, Хазяйка закліпала повіками – закліпала так швидко, що туман, який застив іі очі, зник, і вона здивовано витріщилася на дитину.

Еммеліна знову заговорила:

– І Джону-копачеві сумно.

– Так, – прошепотіла місіс Дюн. – Нам із Джоном сумно.

Дівчинка посміхнулася. Це була посмішка без злостивості, але й без почуття провини. Просто посмішка дитини, яка помітила якесь явище і правильно його визначила. Дитина помітила сльози. Сльози пробудили в неі зацікавлення. І ось вона знайшла відповідь: причиною сліз був сум.

Хазяйка зачинила двері й пішла вниз. На іі думку, це вже було велике досягнення. Початок справжнього спілкування, а може, навіть початок чогось важливішого. Невже колись ця дівчинка щось таки дійсно зрозуміє?

Місіс Дюн відчинила кухонні двері й пішла ділити із Джоном його горе.

* * *

Тіеі ночі мені наснився сон.

Гуляючи в парку міс Вінтер, я зустріла свою сестру.

Сяючи від щастя, вона розгорнула своі широкі золотисті крила, наче збираючись мене обійняти. Я невимовно зраділа. Але, наблизившись до неі, помітила, що вона сліпа й мене не бачить. І серце мое сповнилося відчаем.

Прокинувшись, я скрутилася калачиком і лежала так доти, доки не вгамувався гострий біль у грудях.

Меррілі й дитячий візок

Будинок міс Вінтер був такий усамітнений, а життя його мешканців – таке тихе, що після першого тижня перебування в гостях я дуже здивувалася, почувши, як до будинку під'їхала автомашина. З вікна бібліотеки я побачила, як розчинилися дверцята великого чорного авта, і краєм ока встигла помітити високого чорнявого чоловіка. Він хутко зник під дахом ганку, і я почула, як коротко дзенькнув дзвоник.

Наступного дня я побачила його знову. Я саме була у парку, може, метрів за десять від ганку, коли знову почула, як по гравію зашаруділи колеса. Я завмерла й зіщулилась, наче сховавшись сама в собі. Якби хтось і подивився в мій бік, то навряд чи мене помітив би; а коли люди не сподіваються нікого помітити, вони зазвичай нікого і не помічають. Тому й я лишилася непоміченою.

Чоловік мав серйозний і суворий вигляд. Масивні брови, нависаючи, кидали тінь на повіки, а решта обличчя була позначена якоюсь закляклою непорушністю. Він простяг руку в авто, витяг звідти саквояж, грюкнув дверцятами, зійшов на ганок і подзвонив.

Я почула, як відчинилися двері. Не обмовившись ані словом із Джудіт, він зник всередині будинку.

Пізніше, того ж дня, міс Вінтер розповіла мені історію про Меррілі й дитячий візок.

* * *

Двійнята підростали, і територія іхніх досліджень ширилася; незабаром вони знали всі господарські споруди і всі парки в маетку. Вони не мали жодного уявлення про межі, про приватну власність і тому нишпорили, де їм заманеться. Відчиняли ворота і не завжди їх зачиняли. Перелазили через паркани, коли ті ставали їм на заваді. Відчиняли кухонні двері (зазвичай це їм вдавалося, бо в ті часи в Енджелфілді люди майже не замикали дверей) і заходили всередину. Двійнята залюбки ласували усім смачненьким, що знаходили в коморі, якщо почувалися втомленими, вилежувалися годину-дві на ліжках у горішніх кімнатах, а потім знов кудись бігли, прихопивши з собою ложки й каструлі, щоб стукотом лякати пташок у полі.

Місцевих мешканців це почало злити. І де б що не трапилося, завжди знаходилася людина, яка бачила двійнят на місці прогрішення або неподалік, а хтось інший теж бачив іх у відповідному місці у відповідний час; або принаймні одну з сестер, або принаймні комусь здавалося, що бачив… А там і давні історіі про привидів пригадалися… Немає старого будинку без власних історій, немає старого будинку без привидів. Уже в тому, що дівчат було двоє, вбачали щось лячне, щось таке, що відгонило примарами і злими духами. Усі сходилися на тому, що з дітьми щось негаразд. Невдовзі в місцевого люду – як у дорослих, так і в дітей – геть пропала охота наближатися до старого будинку Енджелфілдів, бо всі боялися узріти там якесь жахіття.

Та незабаром невдоволення через набіги непроханих гостей таки взяло гору над страхом перед привидами, і місцеві хазяйки страшенно розлютилися. Кілька разів вони ловили дівчат на гарячому, лаяли їх; від гніву обличчя жінок гротескно спотворювались, а роти розтулялися і стулялися так швидко, що це смішило дівчат. Жінки ж не могли второпати, чому двійнята сміються. Їм було невтямки, як кумедно вискакують з іхніх пельок безладні прокльони. Хазяйки сприймали дитячий сміх за бісівську злобну радість і лютилися ще дужче. Якийсь час двійнята стояли, спостерігаючи цю селянську лють, а потім відверталися і йшли собі геть.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=22778653&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примітки

1

Щасливий фінал (англ.).

2

Шотландська страва – телячі фляки, фаршировані м’ясом із гострими спеціями.

3

To dig – копати (англ.).